

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav románských jazyků a literatur

Bakalářská diplomová práce

2008

Anna Zelenková

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Katedra románských jazyků a literatur
Francouzský jazyk a literatura

Anna Zelenková

**Amélie Nothomb: Les Catilinaires
(traduction et analyse stylistique)**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce Mgr. Alena Polická, Ph.D.

Brno 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně, a veškeré použité prameny jsem uvedla v seznamu literatury.

V Brně dne 30.4.2008

Anna Zelenková

.....

Děkuji Mgr. Aleně Polické, Ph.D. za pomoc, trpělivost a cenné připomínky při vedení mé bakalářské práce.

Table des matières

Introduction	5
0. Avant de traduire	6
0. I. Courte biographie de l’auteure.....	6
0. II. Bref sommaire du roman <i>Les Catilinaires</i>	6
1. Traduction	7
2. Analyse stylistique	38
2. I. Analyse syntaxique de l’emploi des temps et des modes	39
2. I. 1. Constructions phrastiques.....	39
2. I. 2. Dialogues.....	40
2. I. 3. Temps de narration stylistiquement neutres.....	41
2. I. 4. Temps de narration produisant un effet de style.....	44
2. II. Langage figuré	46
2. III. Ponctuation	49
Conclusion	55
Bibliographie	57

Introduction

Le présent travail de licence se compose de deux parties fondamentales. La première partie constitue la traduction de langue française à la langue tchèque d'un extrait du roman intitulé *Les Catilinaires* écrit par Amélie Nothomb et publié en 1995. Dans cette œuvre, la romancière, que certains critiques n'hésitent pas à appeler « un phénomène éditorial »¹, « [...] poursuit sa création d'un univers romanesque original, mis en place dès *Hygiène de l'assassin* et régulièrement enrichi [...] »²

Dans la deuxième partie, nous allons nous consacrer à une analyse stylistique du passage traduit. Nous allons aborder un ensemble de phénomènes stylistiques qui apparaissent dans l'œuvre. Tout d'abord, nous allons procéder à une analyse syntaxique qui va concerner notamment les constructions phrastiques et l'emploi des temps et des modes verbaux utilisés dans sa narration. Puis, nous allons prêter une attention particulière au langage du roman et au choix du registre. Enfin, nous allons analyser brièvement la ponctuation et nous allons comparer l'emploi des signes de ponctuation en français et en tchèque (principalement l'emploi des deux points et du tiret). Chaque phénomène linguistique abordé dans l'analyse sera illustré par des exemples de l'extrait traduit.

En introduction à la première partie, nous allons présenter en quelques mots l'auteure et un bref résumé de l'intrigue. Suit la traduction de l'extrait, effectuée à l'aide des divers dictionnaires et grammaires. Comme ce roman est composé, en grande partie, des dialogues assez concis, nous avons fait le choix d'un extrait plus long qui nous a permis de démontrer plus en détail et de manière structurée des phénomènes analysés. En dernier lieu, suit l'analyse stylistique mentionnée ci-dessus.

Le but de notre travail est de traduire l'extrait le mieux possible et d'offrir aux lecteurs tchèques une traduction bien compréhensible en examinant les différences du français (langue source) et du tchèque (langue cible). Sur la base de cette traduction, nous voudrions effectuer une analyse stylistique et manifester, à l'aide des exemples du texte, le style romanesque d'Amélie Nothomb qui est « [...] toujours accompagné d'un humour subtil, mais qui le place directement face à ses pulsions intérieures. Parfois autobiographiques ou

¹ Bertrand, Jean-Pierre, *Histoire de la littérature belge francophone: 1830-2000*, Fayard, Paris 2003, p. 506.

² http://www.amelienothomb.fr/Livres/romans/les_catilinaires.php

purement fictionnels, ses romans sont nourris d'expériences personnelles. »³

0. Avant de traduire

0. I. Courte biographie de l'auteure

Fille de l'ambassadeur et écrivain belge Partick Nothomb, Amélie Nothomb est née au Japon, dans la ville de Kobé, le 13 août 1967. En suivant son père, elle passe son enfance au Japon, en Chine, aux États-Unis, en Asie du Sud-Est ce qui la marque profondément.

À l'âge de 17 ans, elle arrive à Bruxelles où elle poursuit des études gréco-latines à l'Université Libre de Bruxelles. Elle découvre une culture et un mode de vie occidentaux qui lui totalement échappés. Agrégée à 21 ans, elle retourne au Japon, à Tōkyō, où elle travaille dans une grande entreprise japonaise. Après cette expérience pénible qu'elle décrit dans son roman *Stupeur et tremblements*, elle rentre en Belgique et, en 1992, elle publie *Hygiène de l'assassin* chez Albin Michel qui marque également son premier succès. Désormais, Amélie Nothomb peut vivre de l'écriture, sa passion. Elle y consacre au moins quatre heures par jour et dit écrire trois romans par an pour n'en publier qu'un seul.⁴

0. II. Bref sommaire du roman *Les Catilinaires*

Un couple, Émile et Juliette, veulent passer leur retraite à la campagne dans une maison rêvée qu'ils surnomment la Maison. Or, cette idylle est troublée par l'arrivée de monsieur Palamède Bernardin, leur voisin. Ce personnage aux mœurs bizarres vient d'abord se présenter, mais petit à petit il prend l'habitude de s'incruster chez eux chaque après-midi, de quatre à six heures, en ne disant presque rien. Le couple est incabable de se débarrasser de cet envahisseur dont les visites deviennent insupportables.

Un soir, ils invitent madame Bernardin à dîner et celle-ci se montre comme un monstre obèse, un « kyste » au physique horrible qui ne sort presque jamais de chez elle. C'est un être à la fois dégoûtant et éveillant une compassion de Juliette.

Dans la dernière partie, monsieur Bernardin tente de se suicider, mais Émile le sauve et plus tard, il regrette de cet acte. Finalement, après longues argumentations avec Juliette (qui considère Émile comme un monstre) et surtout avec lui-même, il décide de tuer monsieur Bernardin. Juliette, convaincu que leur voisin s'est suicidé, s'occupe avec Émile de madame Bernardin.

³ <http://www.linternaute.com/sortir/auteurs/nothomb>

1. Traduction

Amélie Nothomb: Řeči proti Katilinovi

« Nazvu tě válkou, uplatním

na tobě svobody války a

mezi

rukama budu držet tvoji

temnou zvrásněnou tvář...»

YVES BONNEFOY

Nevíme o sobě nic. Myslíme si, že jsme zvyklí být sami sebou, je to ale naopak. Jak roky plynou, čím dál tím méně chápeme, kdo je ta osoba, jejímž jménem mluvíme a jednáme.

To není až takový problém. Co je špatného na tom, žít život někoho neznámého? Možná, že je to i lepší. Víte totiž, kdo jste a začnete se sami sobě protivit.

Být cizincem ve vlastním těle by mě nikdy netrápilo, kdyby se nestalo...co? Vlastně nevím, jak to říct; kdybych byl nepotkal pana Bernardina.

Ptám se sám sebe, kdy vlastně začal tenhle příběh. Stejně jako pro stoletou válku by se hodily desítky letopočtů. Nejpřesnější by asi bylo říct, že ta záležitost začala před rokem. Bylo by správné říct také to, že zvrat nastal před šesti měsíci. Ale ještě vhodnější by bylo říct, že začátek tohoto příběhu se začal odehrávat v době kolem mé svatby před čtyřiceti třemi lety. Ale nejpříhodnější, v tom pravém slova smyslu, by bylo začít mým narozením před šedesáti šesti lety.

Budu trvat na svém prvním návrhu – všechno začalo před rokem.

Jsou domy, které nám dokáží poručit. Jsou mocnější než osud, na první pohled nás dostanou. Budeme muset bydlet právě tam.

Když mi táhlo na pětasedesát, hledali jsme s Juliettou nějaký dům na venkově. Uviděli jsem tenhle dům a hned jsme věděli, že to bude náš dům. I když pohrdám velkými písmeny, musím napsat Dům. Protože to byl dům, který už nikdy neopustíme, který na nás čekal, na který jsme vždycky čekali my.

⁴ Toutes les sources que nous avons utilisées en écrivant cette biographie sont citées dans la bibliographie.

Ano, vždycky. Od doby, kdy jsme s Juliettou manželé. Oficiálně je to čtyřicet tři let. Ve skutečnosti žijeme jako manželé šedesát let. Chodili jsme spolu do školky. První den jsme se tam uviděli a zamilovali se do sebe. Nikdy jsme se neopustili.

Julietta byla vždycky moje žena. Vždycky taky byla jako moje sestra a dcera, i když jsme na měsíc přesně stejně staří. Z toho důvodu jsme neměli děti. Nikdy jsem nepotřeboval nikoho jiného, Julietta je pro mě všechno.

Pracoval jsem jako profesor latiny a řečtiny na gymnáziu. Měl jsem tu práci rád, měl jsem se svými nepříliš početnými studenty dobré vztahy. Ale na důchod jsem čekal, jako čeká mudrc na smrt.

Moje srovnání není neopodstatněné. S Juliettou jsme vždycky toužili být osvobození od toho, co lidé v životě běžně dělají. Studium, práce, společenské události omezené na minimum, i když i to pro nás bylo pořád příliš. Náš sňatek v nás zanechal pocit pouhé formality.

Chtěli jsme, aby nám bylo šedesát pět, abychom mohli dát sbohem světu, té ztrátě času. Protože jsme od narození oba žili ve městě, přáli jsme si žít na venkově. A ani ne tak z lásky k přírodě jako kvůli samotě. Zuřivá potřeba, která se podobá hladu, žízni a nechutenství.

Když jsme uviděli onen Dům, pocítili jsme opravdovou úlevu – existoval tedy dům, po kterém jsme od dětství toužili. Kdybychom se odvážili si ho představit, představili bychom si mýtinu u řeky a na ní tenhle dům - hezký, z ulice neviditelný, obrostlý vistárií, přesně jako Dům.

Čtyři kilometry odsud se nacházelo Mauves, vesnice, kde vždycky najdeme všechno, co zrovna potřebujeme. Na druhé straně řeky stál další dům, nerozeznatelný od toho našeho. Majitel nám řekl, že tam bydlí lékař. Jestli nás to mělo utvrdit v našem rozhodnutí, tak tohle byl ještě lepší, byl to takový bonus. Julietta a já jsme se chystali opustit svět, ale třicet metrů od našeho útočiště budeme mít doktora!

Neváhali jsme ani okamžik. Během hodiny se dům stal Domem. Nebyl drahý a nebylo na něm co opravovat. Nebylo pochyb o tom, že jsme měli ohromnou kliku.

Sněží. Když jsme se před rokem nastěhovali, sněžilo také. Byli jsme nadšení; ty haldy sněhu nám od prvního večera dodávaly neodbytný pocit, že jsme doma. Následujícího rána jsme se tam cítili víc doma, než během předchozích čtyřiceti tří let v tom městském bytě, ze kterého jsme nikdy ani nevytáhli paty. Konečně jsem se mohl plně věnovat Juliettě.

Je těžké to vysvětlit, ale nikdy jsem neměl pocit, že mám pro svou ženu dost času. Co

jsem jí za těch šedesát let dal? Je pro mě vším. Ona to o mě taky říká, ale ten můj pocit hlubokého provinění to smazat nemůže. Ne, že bych se považoval za někoho špatného nebo podprůměrného, ale Julietta nikdy neměla nic ani nikoho jiného než mě. Jsem a byl jsem její život. Z téhle myšlenky se mi svírá hrdlo.

Co jsme dělali ty první dny v Domě? Myslím, že nic. Tedy kromě několika procházek v lese tak bílém a tichém, že jsme se často zastavovali a ohromeně se na sebe koukali.

Kromě toho jsme ale nedělali nic. Byli jsme tam, kde jsme chtěli být už od našeho dětství. A navíc jsme věděli, že jsme právě po takovém životě vždycky toužili. Víím, že kdyby náš poklidný život nebyl narušen, žili bychom takhle asi až do smrti.

Z téhle poslední věty mi běhá mráz po zádech. Uvědomuji si, že vyprávím špatně. Dělán chyby. Ne nepřesnosti, ani nepravdy, ale chyby. Je to nepochybně proto, že tomuto příběhu nerozumím, uniká mi.

Je tu ale jeden detail z toho prvního týdne, na který si dokonale vzpomínám. Rozdělával jsem oheň v krbu a vedl jsem si špatně, jak jinak. Vypadalo to, že budu potřebovat roky, aby se mi to podařilo. Sehnal jsem něco, co hořelo; o ohni ale nemohla být ani řeč, protože bylo jasné, že to nebude hořet dlouho. Řekněme, že jsem vyvolal chvilkové hoření, ale už na to jsem byl patřičně hrdý.

Seděl jsem na bobku u krbu, otočil jsem se a uviděl Juliettu. Seděla v křesílku hned vedle ohně a zírala do něj. Ten pohled byl pro ni typický, to uctivé soustředění na věc, při téhle příležitosti na to ubohé ohniště.

Zamrazilo mě. Absolutně vůbec se nezměnila, ne od našeho sňatku, ale od našeho prvního setkání. Trošku, trošinku, povyrostla, zbělaly jí vlasy, ale zbytek, to znamená všechno ostatní, zůstalo neuvěřitelně stejné.

Ten pohled, kterým pozorovala oheň, byl stejný jako ten, kterým sledovala naší učitelku. Ruce na kolenou, nehybné držení hlavy, klidné rty, poslušný výraz zvědavého dítěte... Odedávna jsem věděl, že se vůbec nezměnila, ale přesto jsem ji takhle neznal.

Tohle odhalení mě velmi dojalo. Nestaral jsem se už o ten rádobý oheň, měl jsem oči jen pro tu šestiletou holčičku, se kterou jsem žil už skoro šedesát let.

Nevím, jak dlouho to trvalo. Z ničeho nic se ke mě otočila a uviděla, že ji pozoruji.

„Oheň už nehoří,“ šeptla.

Řekl jsem, jako by to byla odpověď na její otázku:

„Čas neexistuje.“

Ještě nikdy jsem nebyl tak šťastný.

Týden po našem příjezdu do Domu jsme byli přesvědčení, že jsme nikdy předtím nebydleli někde jinde.

Jednoho rána jsme jeli autem do vesnice nakoupit zásoby. Obchůdek v Mauves nás nadchnul, neprodávali tam sice moc věcí, ale tenhle neveliký výběr v nás vyvolával nevysvětlitelnou radost.

Když jsme se vrátili, všiml jsem si:

„Koukej, ze sousedního komína se nekouří. I ostatní tu mohou žít dlouho a nebýt schopní rozdělat oheň.“

Julietta se pořád nemohla vzpamatovat z toho, že máme garáž. Nikdy předtím jsme ji totiž neměli.

„Tenhle dům je Domem i pro naše auto,“ řekla, když jsem zavíral vrata od garáže.

Také jsem slyšel ta velká písmena a usmíval jsem se.

Když jsme uklidili nákup, začalo znovu sněžit. Moje žena prohlásila, že jsme udělali dobře, když jsme jeli nakoupit ráno. Silnice bude jistě brzy nesjízdná.

To mě rozveselilo...všechno mě rozveselovalo. Řekl jsem:

„Moje oblíbené přísloví vždycky bylo: « Abychom žili šťastně, musíme žít v ústraní. » „A toho my jsme dosáhli, ne?“

„Ano, dosáhli.“

„Už ani nevím, který spisovatel k tomu nedávno přidal: « Abychom žili v ústraní, musíme žít šťastně. » To je ještě pravdivější. A vyhovuje nám to ještě lépe.“

Julietta pozorovala padající sněh. Viděl jsem jen její záda, ale i tak jsem věděl, jak zrovna vypadají její oči.

Toho odpoledne, kolem čtvrté, někdo zaklepal na dveře.

Šel jsem otevřít. Byl to takový tlustý chlapík. Vypadal starší než já.

„Jsem pan Bernardin, váš soused.“

Co je normálnějšího než to, že se soused přijde seznámit se svými novými sousedy? Tím spíš, když to je na mýtině, kde stojí všeho všudy dva domy? A navíc tu nikdo jiný, kromě toho muže, nebyl. Vzpomínám si, že mě to i tak polekalo, jako když Robinson potkal Pátka.

Uběhlo několik dlouhých vteřin, než jsem si uvědomil, jak moc jsem nezdvořilý a pronesl jsem to, co se ode mě očekávalo:

„Samozřejmě, vy jste ten doktor. Pojd'te dál.“

Když byl v obýváku, šel jsem pro Juliettu, která se tvářila vystrašeně. Usmál jsem se.

„Je to jen malá zdvořilostní návštěva,“ zašeptal jsem.

Pan Bernardin stiskl mé ženě ruku, a pak se posadil. Přijal šálek kávy. Zeptal jsem se ho, jestli bydlí v sousedním domě už dlouho.

„Čtyřicet let,“ odpověděl.

Byl jsem jako u vytržení:

„Čtyřicet let tady! To musíte být hrozně šťastný!“

On nic neřekl. Vyvodil jsem z toho, že zas tak šťastný není a nenaléhal jsem na něj.

„Jste jediný lékař tady v Mauves?“

„Ano.“

„To musí být zodpovědnost!“

„Ani ne. Nikdo tu není nemocný.“

Na tom vlastně nebylo vůbec nic překvapivého. Ve vesnici nemohlo bydlet více než sto lidí. Při troše štěstí nenarazil na nikoho nemocného.

Vymámil jsem z něj několik dalších základních informací. Ano, vymámit je to správné slovo, protože mi odpověděl, co nejstručněji to šlo. Když jsem nemluvil já, on taky ne. Dozvěděl jsem se od něj, že je ženatý, že nemá děti a že když budeme nemocní, můžeme k němu zajít pro radu. Musel jsem říct:

„To je ale štěstí, že jste náš soused!“

Ani se nepohnul. Připadal mi jako smutný buddha. Každopádně mu nikdo nemohl vyčítat, že je žvanil.

Během dvou hodin, kdy se ve svém křesle ani nepohnul, mi odpověděl na mé neškodné otázky. Než něco řekl, trvalo to dlouho, jako kdyby se potřeboval zamyslet, i když jsem se ho ptal třeba jenom na počasí.

Zdál se mi dojemný. Ani na okamžik jsem nezapochyboval, že ho ta návštěva strašlivě nudí. Bylo jasné, že přišel jen z nějaké naivní představy o slušném chování. Vypadalo to, že beznadějně čeká na okamžik, kdy už bude moct konečně odejít. Viděl jsem, že je příliš ztuhlý a rozpačitý na to, aby se odvážil pronést ona vysvobozující slova: „Už vás nebudu déle zdržovat“ nebo „Jsem rád, že jsem vás poznal.“

Po dvou sentimentálních hodinách se konečně zvedl. Myslel jsem, že v jeho tváři vidím ten rozpačitý výraz, který bude říkat: „Nevím, co říct na rozloučenou, aniž bych při tom nebyl nezdvořilý.“

To mě dojalo a rychle jsem mu přispěchal na pomoc:

„Je od vás moc milé, že jste nám tu dělal společnost! Ale vaše žena už o vás má určitě starost.“

On na to nic neodpověděl, navléknul si kabát, rozloučil se a odešel.

Pozoroval jsem, jak odchází, a potlačoval chuť se smát. Když se vzdálil, řekl jsem Juliettě:

„Ubohý pan Bernardin! Ta zdvořilostní návštěva mu dala pěkně zabrat!“

„Moc toho nenamluvil.“

„Naštěstí! Tohle je soused, který nás nebude obtěžovat.“

Objal jsem svou ženu a zamumlal jsem:

„Uvědomuješ si, jak jsme tu sami? Uvědomuješ si, jak sami tu budeme?“

Nikdy jsme si nepřáli nic jiného. Bylo to štěstí, které ani nelze pojmenovat.

Jak říká básník citovaný belgickým surrealistou Scutenairem: « Nikdy nejsme dostatečně malí v porovnání s vesmírem. »

Nazítří, kolem čtvrté, zaklepal pan Bernardin na dveře.

Když jsem ho pustil dovnitř, myslel jsem, že nám jde jen oznámit zdvořilostní návštěvu paní Bernardinové.

Doktor ale zabral stejné křeslo jako předešlý den, dal si šálek kávy a mlčel.

„Jak se vám od včerejška vede?“

„Dobře.“

„Vaše žena nám také prokáže tu čest a navštíví nás?“

„Ne.“

„Doufám, že se jí daří dobře?“

„Ano.“

„Samozřejmě, žena lékaře nemůže být nemocná, že?“

„Ne.“

Chvilku jsem se nad tím *ne* zamyslel a přemýšlel jsem o logických pravidlech v odpovědích na záporné otázky. Udělal jsem hloupost, že jsem ještě dodal:

„Kdybyste byl Japonec nebo počítač, musel bych z toho vyvodit, že je vaše žena nemocná.“

Ticho. Zastyděl jsem se.

„Promiňte. Téměř čtyřicet let jsem byl profesorem latiny a někdy si představuji, že i ostatní sdílejí mojí jazykovou posedlost.“

Ticho. Zdálo se mi, že pan Bernardin kouká z okna.

„Naštěstí už nesněží. Viděl jste kolik sněhu napadalo dneska v noci?“

„Ano.“

„Sněží tady takhle každou zimu?“

„Ne.“

„Je někdy kvůli sněhu zablokovaná silnice?“

„Někdy.“

„A nadlouho?“

„Ne.“

„Aha, silničáři se o to postarají rychle?“

„Ano.“

„To je dobře.“

Jestli si i v mém věku pamatuji naprosto přesně tuto rok starou bezvýznamnou konverzaci, je to kvůli zdlouhavosti doktorových odpovědí. Na každou z výše uvedených otázek potřeboval čtvrt minuty, než mi odpověděl.

Ostatně, od muže, který vypadal asi na sedmdesát, to bylo normální. Myslel jsem, že za pět let budu možná stejný.

Julietta za námi přišla do obývacího pokoje a stydlivě se posadila vedle pana Bernardina. Sledovala ho tím svým pohledem, který jsem už popsal, s tou uctivou pozorností. Co si myslel pan Bernardin, nebylo z jeho pohledu zřejmé.

„Dáte si ještě šálek kávy?“ zeptala se.

„Ne,“ odmítl. Trochu mě překvapilo, že neřekl ani ‚děkuji‘ a ‚jste moc laskavá‘. Bylo jasné, že slova *ano* a *ne* tvoří základ jeho slovníku. A já jsem se začínal sám sebe ptát, proč u nás vlastně zůstává. Nic neříkal a neměl ani co říct. Do mé mysli se vloudilo podezření.

„Máte doma teplo, pane?“

„Ano.“

Můj zvědavý duch mě ale nutil v tomto pokusu pokračovat, abych prozkoumal hranice jeho lakoničnosti.

„Myslím, že nemáte otevřený oheň?“

„Ne.“

„Topíte plynem?“

„Ano.“

„Nemáte s tím nějaké problémy?“

„Ne.“

Nebylo to o nic lepší. Zkusil jsem otázku, na kterou se nedalo odpovědět ano nebo ne:

„Co děláte přes den?“

Ticho. Z jeho pohledu bylo vidět, že se zlobí. Sevřel rty, jako bych ho nějak urazil. Ta jeho tichá nespokojenost na mě zapůsobila tak, že jsem se až zastyděl.

„Promiňte, jsem moc zvědavý.“

Za okamžik mi moje reakce připadala směšná. Na mé otázce přece nebylo nic divného! To on byl nezdvořilý, když k nám tak vpadnul, aniž by nám měl co říct.

Pomyslel jsem si, že i kdyby byl žvanil, jeho chování by ani přesto nebylo správné. A byl bych snad raději zahrnut přívalem slov? Těžko říct. Ale to jeho mlčení bylo opravdu nesnesitelné!

Náhle mě napadla ještě další možnost. Třeba nás chtěl o něco požádat, ale netroufal si. Nadhazoval jsem různé návrhy:

„Máte telefon?“

„Ano.“

„Rádio, televizi?“

„Ne.“

„My taky ne. A žije se nám bez ní moc dobře, co?“

„Ano.“

„Máte nějaké problémy s autem?“

„Ne.“

„Čtete rád?“

„Ne.“

Alespoň byl upřímný. Ale jak může někdo žít v téhle ztracené díře a nerad číst? Vyděsilo mě to. A ještě k tomu, jak řekl včera, ani nemá ve vesnici žádné pacienty.

„Je to tady krásné prostředí na procházky. Procházíte se často?“

„Ne.“

Zkoumal jsem tu jeho tlustou postavu a pomyslel si, že jsem to mohl tušit. „Stejně je zvláštní, že je lékař tak tlustý!“, říkal jsem si.

„Máte nějakou specializaci?“

Dostal jsem odpověď rekordní délky.

„Ano, kardiologii. Ale pracuji jako praktický lékař.“

Byl jsem ohromený. Tak tenhle muž s tupým výrazem byl kardiolog. To za sebou musel mít krušná a úporná studia. Někaká inteligence v té hlavě tedy přece jen byla.

Ohromilo mě to, úplně jsem na něj změnil názor – můj soused byl člověk vynikajícího ducha. Když mu trvalo patnáct vteřin, než našel odpověď na mé příliš jednoduché otázky, bylo to jen proto, aby mi ukázal, jak jsou prázdné a zbytečné. Když nemluvil, bylo to proto, že neměl strach z ticha. Když nečetl, muselo to být z nějakého zašifrovaného mallarméovského důvodu, shodující se s tím, co jsem již vytušil z jeho smutného těla. Ta

úsečnost a záliba v *ano* a *ne* z něho dělaly žáka svatého Matouše a svatého Bernanose. Jeho oči, které se na nic nedívaly, prozrazovaly existenciální nespokojenost.

Tím se to všechno vysvětlovalo. Jestliže tady žil čtyřicet let, bylo to proto, že byl znechucen světem. A jestliže ke mně přicházel, aby mlčel, bylo to proto, aby si vyzkoušel, s blížící se smrtí, komunikaci nového druhu.

Rozhodl jsem se, že budu také mlčet.

Bylo to poprvé, kdy jsem mlčel v přítomnosti někoho dalšího. Abych to upřesnil, už se mi to stalo s Juliettou – byl to vlastně nejběžnější způsob naší komunikace, který od našich šesti let dozrál v komunikaci neverbální. Ale nemohl jsem doufat, že to tak bude i s panem Bernardinem.

Přesto jsem ze začátku vstoupil do jeho ticha s důvěrou. Zdálo se mi to snadné. Stačilo nehýbat rty, nehledat co říct. Všechna ta mlčení se ale, bohužel, nepodobají. S Juliettou to byl tichý vesmír bohatý na sliby, obydlený bájnými zvířaty, zatímco to doktorovo mlčení mi už od začátku lezlo na nervy a nechávalo z člověka jen nuznou hmotu.

Zkusil jsem to ještě chvilku vydržet, jako když se potápěč pokouší zadržet dech ještě o něco déle. Bylo to strašné, stejně jako mlčení našeho souseda. Zpotily se mi ruce a vyschlo mi v krku.

A aby toho nebylo málo, náš host vypadal, že mu to není vůbec příjemné. Pohoršeně mě sledoval pohledem, který jakoby naznačoval: ‚Vy jste mi ale pěkný hrubián, když si se mnou ani nepovídáte!‘

Zvedl jsem ruce. Ustrašeně jsem pohnul rty, abych vydal alespoň nějaký zvuk. K mému velkému překvapení to bylo:

„Moje žena se jmenuje Julietta a já jsem Emil.“

Nemohl jsem se z toho vzpamatovat. Byl jsem k němu tak směšně důvěrný! Nikdy jsem mu nechtěl říct, jak se jmenujeme. Co mi to jen, k čertu, moje hlasové ústrojí provedlo?

Vypadalo to, že doktor je stejného názoru, protože neřekl nic, ani ‚Aha‘. V jeho pohledu nebyla ani ta nejmenší odezva, která by tlumočila odpověď: ‚Rozumím.‘

Bylo mi, jako bychom se právě přetlačovali v páce, a on mě porazil. Z jeho výrazu vyzařovalo chladnokrevné vítězství.

A já, poražený bídík, jsem se ještě snažil:

„A jaké je vaše jméno?“

Po rituálních patnácti vteřinách mi odpověděl tím svým stále bezvýrazným hlasem:

„Palamède.“

„Palamède? Palamède! To je úžasné! Víte vy, že to byl Palamède, kdo vymyslel hru

v kostky při obléhání Tróje?“

Nikdy se už nedozvím, jestli to pan Bernardin věděl, protože na to nic neřekl. To já byl v sedmém nebi z toho onomastického pobavení.

„Palamède! To se tak dobře hodí k vašemu mallarméovskému původu: « Vrh kostek nikdy nezruší náhodu! »“.

Náš soused vypadal, že bere mojí poznámku s nadhledem. Ztichl, jako bych překročil hranice groteskna.

„Abyste mi rozuměl, směju se jen proto, že vaše jméno je tak neočekávané. Ale je moc hezké, Palamède.“

Ticho.

Váš otec byl profesor starých jazyků jako já?“

„Ne.“

Ne – nic víc jsem se o otci pana Bernardina dozvědět nemohl. Ta situace mě už začínala rozčilovat. Vyptávání se ostatních lidí mě vždycky děsilo. Konec konců, když jsem se rozhodl zahrabat se v téhle ztracené díře, bylo to právě pro to, abych to dělat nemusel. Nezávislý pozorovatel by mohl dát za pravdu doktorovi, neboť to já jsem byl netaktní a potom také proto, že moudrost není nikdy na straně toho, kdo hovoří. Ale tento pozorovatel by nevěděl jednu věc, jež dělala tuhle nesrozumitelnou schůzku záhadnou, a to sice to, že to tenhle pán se ke mě vnutil.

Skoro jsem se ho zeptal: „Proč jste vlastně přišel?“. Ale nakonec jsem to neřekl. Připadalo mi to až příliš hrubé, nemohlo to znamenat nic jiného než pobídku k odchodu. To bylo, samozřejmě, to, co jsem si přál. Ale neměl jsem odvahu zachovat se jako hulvát.

Palamède Bernardin tu odvahu měl – zůstal sedět, na nic se nedíval a měl ten svůj otupělý a zároveň nespokojený výraz. Uvědomoval si vůbec, jak je jeho chování hrubé? Jak bych to asi mohl vědět?

Julietta seděla po celou tu dobu vedle něj. Pozorovala ho a zdálo se, že se jí připadá velice zajímavý. Vypadala jako zoolog, který zkoumá chování neznámého zvířete.

Kontrast mezi její křehkou postavou a živým pohledem a nehybnou masou našeho souseda byl více než výmluvný. Bohužel jsem cítil, že se tomu teď nemůžu smát. Poprvé v životě jsem litoval svého dobrého vychování.

Co mu mám ještě, k čertu, říct? Snažil jsem se, abych přišel na nějaké nevinné téma.

„Jezdíte někdy do města?“

„Ne.“

„Všechno, co potřebujete, seženete tady ve vesnici?“

„Ano.“

„V obchodě v Mauves toho ale přece moc nemají.“

„Ano.“

Ano. Ano? Co tohle *ano* znamená? Nehodilo by se *ne* lépe? Znovu se mě zmocnil ten můj lingvistický démon, když v tom Julietta zakročila:

„Neměli tam hlávkový salát, pane. Samozřejmě, teď sice není sezóna, ale je těžké žít bez hlávkového salátu. Na jaře ho mají?“

Zdalo se, že ta otázka překročila intelektové schopnosti našeho hosta. Po tom, co jsem si myslel, že je to kouzelník, jsem se zase vrátil ke svému prvnímu předpokladu, že je to zaostalec. Protože jestli to nebyl úplný idiot, tak se měl uráčit odpovědět buď *ano* nebo *ne*, případně *nevím*.

Znovu se začal tvářit otráveně. Ale vždyť dotaz mé ženy nemohl být považován za indiskrétní. Vložil jsem se do toho a s přehnanou úctou jsem řekl:

„Julietto, copak se otázky týkající se domácnosti pokládají takovému muži jako je pan Bernardin?“

„Copak pan Bernardin nejí salát?“

„To je jistě starost paní Bernardinové.“

Obrátila se na doktora, aby mu položila otázku, u které jsem váhal, zda je víc naivní nebo nevhodná.

„Jí paní Bernardinová salát?“

Už jsem zase skoro zasáhnul, když, po svém obvyklém čase na rozmyšlenou, řekl:

„Ano.“

Obyčejný fakt, že se uráčil odpovědět, dokazoval, že otázka byla dobře zvolena. Tak to byl tedy ten typ věcí, na které jsme se ho mohli ptát. Se seznamem zeleniny jsme tedy mohli zabít trochu času.

„Jíte i rajčata?“

„Ano.“

„Řepu?“

„Ano.“

Vyjmenovávání rané zeleniny bylo skvělé řešení, ale určitý smysl pro to, co je vhodné a co ne, mi zabránil v tom pokračovat. Škoda, začínalo mě to bavit.

Vzpomínám si, že jsem se ještě dlouho potýkal s mlčením a nejapnými otázkami.

Kolem šesté večer, stejně jako den předtím, se zvedl a odešel. Už jsem v to ani nedoufal. Nemůžu říct, jak mi ty dvě hodiny připadaly nekonečné. Byl jsem tak vyčerpaný,

jako bych právě bojoval s Kyklopem, co hůř, jako s protikladem Kyklopa. Kyklop se vlastně se jmenoval Polyfēmos nebo-li *ten, který hodně mluví*. Čelit žvanilovi je nepochybně zkouška, ale co dělat proti tomu, kdo vás napadl, aby vám vnutil své mlčení?

Včera, když soused odešel, jsem se smál. Ted' jsem se už nesmál. Julietta se mě zeptala, jako bych byl vševědoucí:

„Proč dneska přišel?“

Abych ji uklidnil, vymyslel jsem tuhle jen těžko uvěřitelnou lež:

„Jsou lidé, kteří si myslí, že jedna zdvořilostní návštěva nestačí. Proto přijdou dvakrát. Ted' už to ale máme za sebou.“

„Aha, tak to je dobře. Tenhle pán tu zabírá hodně místa.“

Usmál jsem se. Přesto jsem obával nejhoršího.

Následujícího rána jsem se probudil podrážděný, ale netroufal jsem si přiznat proč. Abych té úzkosti unikl, vypracoval jsem plán.

„Dneska si opatříme vánoční stromek.“

Julietta vypadala jakoby spadla z měsíce.

„Ale vždyť vánoce už byly. Ted' je leden.“

„To je jedno.“

„Nikdy jsme vánoční stromek neměli!“

„Tak letos ho mít budeme.“

Organizoval jsem tu akci jako generál. Pojedeme do vesnice koupit stromek a ozdoby, odpoledne jej umístíme do obýváku a ozdobíme ho.

Samozřejmě mi bylo úplně jedno, jestli máme vánoční stromek nebo ne, ale nenapadlo mě nic jiného, čím bych mohl zahnat své obavy.

Ve vesnici už žádné stromky neprodávali. Koupili jsme nějaké girlandy a barevné koule, ale i sekyru a pilu. Když jsme se vraceli domů, zastavil jsem v lese a s neobratností začátečníků jsem uříznul jedličku. Dal jsem ji do kufru, který jsem pak musel nechat otevřený.

Odpoledne nám dalo pořádně zabrat, abychom strom v obýváku umístili rovně. Prohlásil jsem, že příští rok ho vezmeme i s kořeny a zasadíme do květináče. Potom bylo potřeba pověsit na větve ozdoby pochybného vkusu. Moje žena se dobře bavila. Jedlička jí připadala stejně půvabná jako vesničanka, která právě vyšla od kadeřníka. Chtěla, abychom na ní dali ještě nějaké natáčky.

Julietta vypadala, že na tu hrozbu, která se vznášela nad našimi hlavami, dočista

zapomněla. Ale já jsem byl neklidný a tajně jsem koukal na hodinky.

Přesně ve čtyři někdo zaklepal na dveře.

Moje žena zamumlala:

„Ale ne!“

V těch dvou slovech jsem poznal, že moje snažení nezahnalo její obavy.

Rezignovaně jsem otevřel dveře. Náš trýznitel byl sám. Zabuřel ‚dobrý den‘, podal mi svůj plášť a šel si sednout do svého křesla v obývací, jak už bylo jeho zvykem. Přijal šálek kávy a nic neříkal.

Měl jsem tu odvahu zeptat se ho, stejně jako den předtím, jestli přijde i jeho manželka (ne, že bych si to přál, ale alespoň by tu byl nějaký důvod téhle návštěvy).

S otráveným výrazem vypustil jedno z největších slov svého repertoáru:

„Ne.“

Začínalo se to podobat noční můře. Alespoň že mi naše činnost toho dne zajistila skvělé téma k rozhovoru:

„Viděl jste? Pořídili jsme si vánoční stromek.“

„Ano.“

Skoro jsem se zeptal: ‚Je krásný, vidíte?‘, ale pokusil jsem se o vědecký experiment a položil jsem mu jinou troufalou otázku:

„Jak se vám líbí?“

Ted mě nikdo nemohl obvinít z netaktnosti. Zadržel jsem dech. Sázka byla vysoká - má pan Bernardin vůbec ponětí o tom, co je krásné a co ošklivé?

Po době na rozmyšlenou a letmém pohledu na naše umělecké dílo jsme dostali neurčitou odpověď, kterou pronesl prázdným hlasem:

„Dobře.“

Dobře. Co to ale v jeho osobní hantýrce znamenalo? Šlo jen o estetický soud nebo to byl i jakýsi morální pohled na věc ve stylu ‚dobrým zvykem je mít vánoční stromek‘? Byl jsem neodbytný:

„Co tím *dobře* myslíte?“

Doktor se zatvářil nespokojeně. Všiml jsem si, že tenhle výraz nasadil vždycky, když se moje otázky začaly vymykat slovní zásobě jeho obvyklých odpovědí. Na chvíli jsem se trochu zastyděl, jako první dva dny, kdy jsem ještě věřil, že moje dotazy jsou nevhodné. Tentokrát jsem se rozhodl vydržet:

„To znamená, že se vám líbí?“

„Ano.“

Hrome. Zapomněl jsem, že nesmí dostat příležitost k tomu, aby použil svá dvě oblíbená slova.

„A vy máte vánoční stromek?“

„Ne.“

„Proč?“

Náš host se začal tvářit rozhněvaně. Pomyslel jsem si: „Tak jo, můžeš se klidně tvářit našťvaně. Je pravda, že jsem ti položil opravdu nezdvořilou otázku - proč nemáš stromek? Jsem to ale hulvát! Ale tentokrát ti nepomůžu. Musíš najít odpověď pěkně sám.“

Uběhly vteřiny, pan Bernardin krčil obočí buď proto, že přemýšlel, nebo proto, že se užíral vztekem, protože musí čelit záhadě, která se vyrovná záhadě sfingy. Začínalo se mi to líbit. Proto mě taky ohromilo, když jsem uslyšel Juliettu, jak milým hlasem navrhuje:

„Možná, že pán ani neví, proč nemá stromek. Často ani neznáme příčiny těchto věcí.“

Zarmouceně jsem se na ni podíval. Všechno to zkazila.

Náš soused se z toho vyvlékl a znovu nabyl svého klidu. Když jsem ho pozoroval, zjistil jsem, že tohle spojení se na něj nehodí. On nebyl vůbec vyrovnaný, použil jsem tohle označení, protože se používá k označení tlustých lidí. Ale na tváři našeho trýznitele nebyla ani stopa po oné mírnosti a flegmatickosti. Jeho postava vlastně nevyjadřovala nic jiného než smutek. Ale nebyl to ten elegantní smutek, jaký si spojujeme s portugalskými písničkami, byl to smutek tíživý, nezvratný a bezvýchodný, protože byl uložený v tom jeho tuku.

Zamyslel jsem se – viděl jsem vlastně někdy tlusté lidi veselé? Marně jsem pátral v paměti. Zdálo se mi, že zvěsti o veselosti obézních lidí byly nepodložené, vždyť většina z nich měla naopak stejný výraz jako pan Bernardin.

To musel být jeden z důvodů, proč byla jeho přítomnost tak nepříjemná. Myslím, že kdyby vypadal šťastně, tak by mě jeho mlčenlivost tolik netísnila. V nehybnosti té hmatatelné beznaděje bylo něco těžko snesitelného.

Julietta, která byla spíš křehká než drobná, měla veselý obličej, i když se neusmívala. U našeho hosta to muselo být naopak, tedy za předpokladu, že by se mu vůbec podařilo usmát se.

Potom, co jsem byl poražen při vyptávání se na vánoční stromek a na příčiny jeho bytí či nebytí, jsem už nevěděl, co říct. Vzpomínám si jenom, že to bylo hrozně dlouhé a otravné.

Když konečně odešel, nemohl jsem uvěřit, že je teprve šest večer, myslel jsem, že už musí být určitě alespoň devět, a čekal jsem na okamžik, kdy se k nám vecpe na večeři. Nezdržel se tedy déle než dvě hodiny, stejně jako včera a předevečím.

S nespravedlností rozčilených lidí jsem všechnu vinu svalil na svou ženu:

„Proč jsi mu pomohla, když jsem se ho ptal na ten vánoční stromek? Měla jsi ho nechat, ať se v tom plácá.“

„Já že jsem mu pomohla?“

„Ano! Vždyť jsi odpověděla místo něj.“

„To proto, že mi tvoje otázka přišla trochu nevhodná.“

„To byla! O důvod víc, proč jsem se ho na to zeptal. I kdyby to měl být jen test jeho inteligence.“

„Je to přece kardiolog.“

„Možná, že byl kdysi dávno inteligentní. Je jasné, že teď už z toho nezbylo nic.“

„Nezdá se ti spíš, že má nějaký problém? Vždyť vypadá tak nešťastně a odevzdaně.“

„Poslouchej, Julietto, ty jsi skvělá, ale my přece nejsme bernardýni.“

„Myslíš, že zítra přijde znovu?“

„Jak bych to podle tebe měl vědět?“

Uvědomil jsem si, že jsem zvedl hlas. Vybíjel jsem si svoji nervozitu na své ženě jako ten nejposlednější z posledních.

„Promiň. Ten chlápek mě vyvádí z míry.“

„Co budeme dělat, jestli zítra přijde znovu, Emile?“

„Nevím. Co si o tom myslíš?“

Připadal jsem si jako zbabělec.

Řekla s úsměvem:

„Možná, že zítra nepřijde.“

„Možná.“

Bohužel jsem tomu už nevěřil.

Nazítří ve čtyři hodiny odpoledne někdo zaklepal na dveře. Už jsme věděli, o koho jde.

Pan Bernardin byl zticha. Zdálo se, že to, že s ním nekonverzujeme, považuje za vrchol nezdvořilosti.

O dvě hodiny později odešel.

„Julietto, zítra, deset minut před čtvrtou, půjdeme na procházku.“

Vybuchla smíchy.

Nazítří jsme ve tři hodiny a padesát minut odešli. Sněžilo. Byli jsme nadšení, cítili jsme se svobodní. Ještě nikdy nám procházka neudělala takovou radost.

Mé ženě bylo deset let. Zakláněla hlavu dozadu tak, aby měla obličej otočený k nebi. Otevírala pusu a pokoušela se spolknout co nejvíce vloček. Předstírala, že je počítá. Čas od času mi oznámila neuvěřitelné číslo:

„Sto padesát pět.“

„Lháčko.“

V lese nedělaly naše kroky skoro žádný hluk, stejně jako padající sníh. Nic jsme neříkali, objevili jsme, že mlčení je synonymem štěstí.

Noc přišla rychle. Díky všudypřítomné bělosti se světlo stává ještě jasnějším. Kdyby se mělo ticho přeměnit do nějaké hmoty, byl by to sníh.

Bylo už po šesté, když jsme dorazili Domů. K našim dveřím vedly ještě čerstvé stopy, které se potom zase vracely k sousedům. Vzbudily v nás výbuch smíchu a to hlavně ty, které dosvědčovaly doktorovo dlouhé a neúspěšné čekání před naším vchodem. Měli jsme pocit, jako bychom v těch otiscích mohli číst; přesně jsme v nich viděli ten nespokojený výraz pan Bernardina, který si musel myslet, že jsme opravdu špatně vychovaní, když nejsme doma, abychom ho uvítali.

Julietta byla rozjařená, připadala mi jako nabitá emocemi. Ta pohádkově krásná procházka spolu s rozčarováním z doktora ji uvedly do stavu duševní opilosti. V jejím životě bylo tak málo věcí, na které reagovala takhle intenzivně.

V noci spala špatně. Další den ráno kašlala. Zlobil jsem se na sebe, že jsem ji nechal běhat ve sněhu bez čepice a dovolil jí polykat stovky vloček.

Nebylo to sice nic vážného, ale nepřipadalo v úvahu, že bychom ten den šli zase na procházku.

Přinesl jsem jí do postele bylinkový čaj.

„Přijde dneska?“

Nemuseli jsme už ani upřesňovat, kdo byl ten *on*.

„Možná, že ho naše včerejší nepřítomnost odradila.“

„Jindy jsme ve čtyři hodiny rozsvítili světlo v obýváku. Mohli bychom nechat zhasnuto.“

„Včera jsme rozsvíceno neměli. Neodradilo ho to, a i tak přišel.“

„Emile, musíme mu vlastně otevřít?“

Povzdechl jsem a pomyslel jsem si, že nevinní mají vždycky pravdu.

„Dobrá otázka.“

„Neodpověděl jsi.“

„Zákon nás nenutí otevírat dveře, děláme to ze zdvořilosti.“

„A musíme být zdvořilí?“

Znovu se dotkla citlivého místa.

„Nikdo nemusí být zdvořilý.“

„Takže?“

„Problém, Julietto, nespočívá v tom, co musíme, ale v tom co můžeme.“

„Tomu nerozumím.“

„Byli jsme zdvořilí šedesát pět let, můžeme s tím teď vůbec přestat?“

„Byli jsme vždycky zdvořilí?“

„To, že se mě na to ptáš, dokazuje, jak moc jsou v nás naše způsoby zakořeněné. Jsme tak zdvořilí, že už si tu naši zdvořilost ani neuvědomujeme. Nemůžeme přece bojovat proti něčemu, co si neuvědomujeme.“

„Nemohli bychom to aspoň zkusit?“

„Jak?“

„Když bude klepat na dveře a ty budeš nahoře, bude úplně normální, že ho neuslyšíš. Obzvlášť v tvém věku. Nebylo by to ani nezdvořilé.“

„Proč bych byl nahoře?“

„Protože já musím ležet v posteli a ty u mě zůstaneš. To se ho v žádném případě netýká. Není přece nic neslušného na tom, když budeme nahoře.“

Cítil jsem, že má pravdu.

Ve čtyři hodiny jsem byl nahoře, v pokoji u nemocné. Někdo zaklepal na dveře.

„Julietto, já ho slyším!“

„On o tom ale neví. Nemusel bys ho slyšet.“

„Slyším ho moc dobře.“

„Mohl bys zrovna spát.“

„Teď?“

„A proč ne? Jsem nemocná a ty jsi usnul, když jsi tu byl se mnou.“

Cítil jsem se špatně. Měl jsem sevřené hrdlo. Moje žena mi sevřela ruku, jako by mi chtěla dodat odvahu.

„Brzy toho nechá.“

To se ale spletla. Nejenom že nepřestal, ale klepal čím dál tím silněji. Bylo by třeba, abych se nacházel v pátém patře, abych ho neslyšel. Dům měl ale jen dvě poschodí.

Minuty utíkaly. Pan Bernardin začal bušit na dveře jako šílenec.

„Vždyť on je rozbije.“

„Je to blázen. Úplný blázen.“

Bušil čím dál silněji. Představil jsem si, jak se ten tlust'och vrhne na naše dveře a ty to nakonec nevydrží. Nemít dveře v téhle zimě by bylo nesnesitelné.

Potom to dosáhlo vrcholu. Bušil už téměř bez přestání, v intervalech, které byly kratší než jedna vteřina. Nevěřil bych, že má takovou sílu. Julietta zbledla a pustila moji ruku.

Udělal jsem něco hrozného - v mžiku jsem seběhl dolů a otevřel dveře.

Náš trýznitel měl obličej rudý vzteky. Měl jsem takový strach, že jsem ze sebe nemohl dostat ani hlásku. Ustoupil jsem a pustil ho dovnitř. Svlekl si kabát a šel si sednout do křesla, které už považoval za své.

„Neslyšel jsem vás,“ zakoktal jsem nakonec.

„Věděl jsem, že jste doma. Na sněhu nebyly žádné stopy.“

Nikdy předtím neřekl tolik slov bez přerušení. Potom, celý vysílený, zmlkl. Byl jsem vyděšený. To, co právě řekl, jen dokazovalo, že není zaostálý. Naopak, choval se jako nějaký nebezpečný psychopat.

O dost později ještě řekl:

„Včera jste odešli.“

V jeho hlase zazněla výčitka.

„Ano, šli jsme se projít do lesa.“

A já jsem se před ním právě ospravedlňoval! Styděl jsem se, že jsem takový zbabělec, a tak jsem ještě dodal:

„Klepal jste hrozně silně...“

Neumíte si ani představit kolik jsem potřeboval odvahy, abych zamumlal těch pár slov. Ale nevypadalo to, že by se za to náš soused chtěl omluvit. Klepal příliš silně? No a co, vždyť k tomu taky měl důvod, protože teprve to mě donutilo, abych mu otevřel!

Ten den jsem se na mlčení necítil.

„Moje žena včera na procházce nasydla. Je v posteli, trochu kašle.“

Vždyť to byl lékař. Možná by nakonec mohl být i k něčemu dobrý. Ale on mlčel.

„Mohl byste se na ni podívat?“

„Nasydla,“ odpověděl podrážděně a zdálo se, že si myslí: „Kvůli tomu mě snad nebudete otravovat!“

„Není to sice nic vážného, ale v našem věku...“

Na to už se ani nenamáhal odpovědět. Bylo to jasné. Člověk by musel mít alespoň meningitidu, aby mohl doufat v jeho péči.

Už zase mlčel. Zmocnil se mě nával hněvu. Co! Budu se zase muset věnovat celé dvě

hodiny tomuhle zaostalci, který není otupělý, jen když mi chce rozbít dveře, a během té doby bude moje ubohá nemocná žena sama v posteli. Tak to ne, tohle už dál snášet nebudu.

Zdvořile jsem mu řekl:

„Omluvte mě, ale Julietta mě potřebuje. Můžete, chcete-li, zůstat v obývacíku nebo jít se mnou nahoru.

Kdokoliv jiný by porozuměl, že je to znamení k odchodu. Bohužel, pan Bernardin nebyl jen tak někdo. Přisahám, že se mě ohromeně zeptal:

„A to mi ani nedáte šálek kávy?“

Nevěřil jsem svým uším. Tak na ten šálek kávy, který jsme mu každý den nabídli z laskavosti, si on teď dělá nárok! S určitým strachem jsem si uvědomil, že si vlastně dělá nárok na všechno, co jsme mu dopřáli při jeho první návštěvě. V tom jeho primitivním mozečku se jednou prokázaná laskavost rovná právnímu nároku na ni.

Já mu tu jeho kávu ale připravovat nebudu! To už tedy bylo příliš. Američani prý říkají svým hostům: « Help yourself. ». My ale nejsme v Americe. Na druhou stranu jsem ale neměl tu drzost ho odmítnout, ať už šlo o cokoli. S nedostatkem odvahy, který byl pro mě tak typický, jsem se vydal zlatou střední cestou:

„Nemám čas dělat vám teď kávu. Musím dát vařit vodu na čaj pro mojí ženu, takže vám můžu nabídnout šálek čaje.“

Skoro jsem přidal: „jestli tedy chcete.“ Měl jsem ale dost odvahy, abych to neřekl.

Přinesl jsem mu čaj, a potom jsem ho donesl také Juliettě, která se choulila v posteli, a zašeptala:

„Co se to tam děje? Proč mlátil na dveře jako zvíře?“

Měla oči zvětšené strachem.

„Nevím. Ale buď v klidu, není nebezpečný.“

„Víš to jistě? Slyšel jsi, jak bušil do těch ubohých dveří?“

„Není to násilník, je jen nevychovaný.“

Vyprávěl jsem jí, že pán požadoval svou kávu. Vyprskla smíchy.

„A co když ho necháš dole o samotě?“

„Tak to si netroufám.“

„Zkus to. Jen abychom viděli, jak bude reagovat.“

„Nechtěl bych, aby začal čmukat v našich věcech.“

„To není jeho styl.“

„A co je jeho styl?“

„Poslouchej, je to hulvát. Máš právo chovat se jako hulvát vůči jinému hulvátovi. A

pak, nechod' dolů, prosím tě o to. Mám strach, když jsi tam s ním sám.“

Usmál jsem se.

„Máš menší strach, když jsi tam se mnou, abys mě před ním mohla ochránit?“

Najednou jsme uslyšeli šílený rámus. Potom další, podobný, a pak ještě další. Podle rytmu jsme poznali, co se zrovna dělo. Nepřítel stoupal po schodech nahoru. Schody, které byly zvyklé jen na naší muší váhu, pod tloušťkou pana Bernardina přímo řvaly.

S Juliettou jsme na sebe koukali jako děti zavřené v obrově spižárně. Nešlo utéct. Pomalé těžké kroky se k nám přibližovaly. Nechal jsem otevřené dveře, nenapadlo mě je zavřít, ale k čemu by nám teď byla tato chabá ochrana? Byli jsme ztraceni.

V ten moment jsem si uvědomil, jak směšný je náš strach. Ve skutečnosti se nám nemohlo nic stát. Náš soused byl otravný, to ano, ale nezpůsobil nám žádné škody. To nám však nezabránilo, abychom nebyli vystrašení. Cítili jsme, jak se k nám blíží. Abych v té hře pokračoval, chytil jsem nemocnou zamyšleně za ruku.

Byl tam. Prohlédl si ten obrázek starostlivého manžela sedícího u postele své trpící ženy. Předstíral jsem překvapení:

„Vy jste přišel nahoru?“

Jako kdybych to přes hluk schodiště mohl nevědět!

Z jeho tváře se nedalo nic vyčíst. Zdálo se, že je pobouřený našimi špatnými způsoby, a zároveň nás podezřívá, že je tu možnost, že Julietta svou nemoc jen předstírala, aby unikla povinnosti být k němu zdvořilá.

S komickou vděčností zasténala:

„Je to od vás tak laskavé, doktore! Ale myslím, že je to jen obyčejné nachlazení.“

Zmateně jí položil ruku na čelo. Pozoroval jsem ho s určitým úžasem. Když prohlíží moji ženu, tak mu přeci mozek musel nutně fungovat. Jak tohle dopadne?

Nakonec tu svou tlustou tlapu přece jen zvedl. Pan Bernardin nic neříkal. Na okamžik jsem pomyslel na nejhorší.

„Tak co, doktore?“

„Nic. Nic jí není.“

„Ale vždyť má kašel.“

„Její hrdlo je nepochybně trochu zanícené. Ale jinak jí nic není.“

Tato věta, již by normální doktor pronesl uklidňujícím hlasem, zněla z jeho úst jako urážlivé: „A kvůli takové bezvýznamné nemoci se o mě odmítáte starat?“

Předstíral jsem, že jsem si ničeho nevšimnul.

„Děkuji, děkuji vám, doktore. Moc se mi ulevilo. Kolik vám dlužím?“

Mohlo se zdát zvláštní, že jsem mu chtěl zaplatit za to, že položil ruku na čelo mé ženy, ale já mu hlavně nechtěl být nic dlužný.

S mrzutým výrazem pokrčil rameny. A právě tehdy jsem odhalil jeden z povahových rysů našeho trýznitele - už to, že měl vůbec nějaký povahový rys, mě ohromilo -, peníze ho nezajímaly. Že by se u něj někdy objevovaly záblesky, když už ne šlechetnosti, tak alespoň slušnosti?

Rychle si ale pospíšil, aby zůstal věrný své pověsti a nezanechal ani stopu po tom klíčovém příznivém dojmu. Vstoupil do pokoje a dosedl na židli přímo naproti nám.

Vyměnili jsme si s Juliettou nevěřící pohled. Bude nás snad obtěžovat i v naší ložnici? Ta situace byla strašná a bezvýchodná.

Co bych s ním teď udělal, jestliže bych byl schopen vyhodit někoho ze dveří? A ještě k tomu když přišel, aby zadarmo vyšetřil mou ženu!

To ona nakonec zariskovala:

„Doktore, vy...nechystáte se tady zůstat?“

Jeho zasmušilý výraz se změnil na šokovaný. Cože? Co se mu to opovažuje říkat?

„Tady nemůžete zůstat. Navíc se tu budete nudit.“

Zdalo se, že s tím souhlasí. Ale to, co navrhl tentokrát, bylo zase příšerné:

„Jestliže půjdu do obýváku, musíte jít taky.“

Ohromeně jsem se pokusil o výmluvu, o které jsem už předem věděl, že bude zbytečná:

„Nemůžu jí tu nechat samotnou.“

„Není nemocná.“

„Ale je slabá, doktore. Vždyť to je v našem věku normální.“

„Není nemocná.“

Podíval jsem se na Juliettu, která rezignovaně potřásla hlavou. Kdybych tak měl sílu mu říct: ‚Nemocná nebo ne, já tady zůstávám s ní! Odejděte!‘ Uvědomil jsem si, jaký jsem slaboch a nenáviděl jsem se za to.

Poraženě jsem se zvedl, sešel s doktorem do obýváku a nechal v pokoji mojí ubohou pokašlávající ženu.

Vetřelec se rozplácnul ve svém křesle. Vzal si šálek čaje, který jsem mu udělal před tím, než jsem šel nahoru. Dal si ho k ústům. Přisahám, že mi ho podal a řekl:

„Vystydl.“

To mě na okamžik vyvedlo z míry. Potom jsem se začal šíleně smát. Tak tohle už bylo moc! Nemohl jsem uvěřit, že je až takový nevychovanec. Smál jsem se a smál a půlhodinový

záchvat smíchu mě utápěl v té veselosti.

Vzal jsem šálek z rukou toho nezdvořilého pána, kterého můj smích rozhněval a šel jsem do kuchyně.

„Hned vám uvařím nový.“

V šest odešel. Šel jsem nahoru do ložnice.

„Slyšela jsem, jak jsi se smál.“

Vyprávěl jsem jí o studeném čaji. Taky se smála. Potom zrozpačitěla:

„Emile, co budeme dělat?“

„Tak to netuším.“

„Už mu neotevřeme.“

„Víš, co se stalo odpoledne. Když mu neotevřeme, vyrazí dveře.“

„Tak ať vyrazí dveře! To bude skvělá příležitost, jak to s ním skončit.“

„Ale dveře budou rozbité. V zimě!“

„Opravíme je.“

„Budou rozbité bezdůvodně, jen proto, že nevíme, jak se ho zbavit. A bude lepší mít s ním dobré vztahy. Je to přece jen náš soused.“

„No a?“

„Se sousedem je lepší být zadobře.“

„Proč?“

„Je to zvyk. A pak, nezapomeň, že jsme tu sami. A navíc je to lékař.“

„Chtěli jsme být sami. Ty říkáš, že je lékař, ale já tvrdím, že spíš budeme nemocní z něho.“

„Nepřeháněj, vždyť je neškodný.“

„Všiml jsi si, jak jsme ty poslední dny hrozně úzkostliví? Jak budeme vypadat za měsíc, za půl roku?“

„Možná, že s tím na konci zimy přestane.“

„Víš dobře, že nepřestane. Bude k nám chodit každý den, každý den od čtyř do šesti!“

„Možná ztratí odvahu.“

„Neztratí ji nikdy.“

Povzdychl jsem.

„Poslouchej, je pravda, že je otravný. Ale i tak je nám tu krásně, ne? Tohle jsme si vždycky přáli. Nenecháme se otrávit takovou směšnou maličkostí. Den má dvacet čtyři hodin. Dvě hodiny, to je dvanáctina dne. Nebo-li nic. Zbývá nám ještě dvacet dva hodin

každodenního štěstí. Jak to, že si vůbec troufneme stěžovat si? Pomyslela jsi někdy na osudy těch, kteří nemají ani ty dvě hodiny štěstí denně?“

„Ale je tohle důvod nechávat se takhle okupovat?“

„Ze slušnosti musíme náš život srovnávat se životy ostatních. A náš život je jako sen. Styděl bych se cokoliv namítat.“

„To ale není spravedlivé. Ty jsi pracoval čtyřicet let za málo peněz. Tohle naše štěstí je skromné a zasloužíme si ho, vždyť už jsme za něj zaplatili.“

„Nemůžeme takhle uvažovat. Zasloužené není nikdy nic.“

„V čem ti tohle brání, abychom s tím něco udělali?“

„Bránit se proti tomu ubohému tupci, tlustému hovadu? Lepší je se tomu smát, ne?“

„Nedokážu se tomu smát.“

„Mýlíš se, je snadné se tomu smát.“

Od teď se panu Bernardinovi budeme už jen smát.

Další den byla Julietta zdravá. Ve čtyři hodiny odpoledne někdo zaklepal na dveře. Šel jsem otevřít s úsměvem na rtech. Rozhodli jsme se, že ho přivítáme s posměchem, který si zaslouží.

„To je ale překvapení!“ zvolal jsem, když jsem uviděl našeho trýznitele.

S nevrlym výrazem vstoupil a podal mi svůj kabát. Pokračoval jsem, jako u vytržení:

„Julietto, to neuhodneš, kdo tady je!“

„Kdo je to?“ zeptala se shora ze schodiště.

„Je to skvělé! Palamède Bernardin. Náš okouzlující soused!“

Moje žena sešla vesele schody.

„Doktor? No ne!“

V jejím hlase jsem slyšel, jak zadržuje smích. Vzala jeho tlustou tlapu mezi své ruce a položila si ji na srdce.

„Děkuji vám, doktore! Vidíte, že už jsem zdravá. A za to vděčím vám.“

Vypadalo to, že se tlustý muž necítí zrovna příjemně. Vytrhl ruku z rukou mé ženy a rázným krokem šel ke svému křeslu. Svalil se do něj.

„Přejete si šálek kávy?“

„Ano.“

„Mohu vám nabídnout ještě něco jiného? Víte, že jste mi včera zachránil život? Co by vám udělalo radost?“

Byl skleslý a nic neodpověděl

„Mandlový koláč? Jablkový dort?“

Nic z toho jsme doma neměli. Napadlo mě, jestli to Julietta trochu nepřehání. Alespoň se zdálo, že se dobře baví. Pokračovala ve výčtu imaginárních dezertů:

„Velký kus koláče se zavařeným ovocem? Sněhovou pusinku? Skotský pudink? Rybízový dort? Čokoládový banánek?“

Pochyboval jsem, že vůbec někdy takové dezerty viděla. Doktor se začínal tvářit rozhněvaně. Byl dlouho ticho, a potom rozzlobeně řekl:

„Kávu!“

Moje žena vůbec nevzala na vědomí jeho hrubost a podivila se:

„Opravdu nic? Ale to je škoda. Udělalo by mi obrovskou radost vás rozmazlovat. Díky vám jsem se znovu narodila, doktore!“

Jako srnka zaběhla do kuchyně. Co by dělala, jestliže by náš host přijal jeden z koláčů? Sedl jsem si vedle něj a v duchu jsem se mu posmíval.

„Můj drahý Palamède, co si myslíte o čínské taxonomii?“

Nic na to neodpověděl. Dokonce se ani nepodivil. Jeho unavený pohled by se dal vyložit asi takhle: „Teď ještě budu muset přetrpět otravnou konverzaci s tímhle člověkem.“

Rozhodl jsem se, že budu neúprosný:

„Borges je ohromný, co se týče taxonomie. Doufám, že se na mě nebudete zlobit, když budu citovat tu tak známou pasáž z jeho *Průzkumů*: « Na zapomenutých stránkách jedné čínské encyklopedie, která se jmenuje *Nebeský trh dobrovolných znalostí*, se píše, že zvířata se dělí na: a) patřící císaři, b) nabalzamovaná, c) ochočená, d) selata, e) sirény, f) mýtická, g) psy na svobodě, h) zahrnutá v této klasifikaci, i) ta, která se zmítají jako šílená, j) nespočetná, k) nakreslená tenkým štětcem z velbloudí srsti, l) a tak dále, m) ta, která právě rozbila džbán, n) ta, která vzdáleně připomínají mouchy. » Tahle klasifikace musí na tváři takového vědce jako jste vy vzbudit úsměv, ne-li přímo smích, že?“

Vyprsknul jsem smíchy, co nejcivilizovaněji to šlo. Pan Bernardin zachoval svůj kamenný výraz.

„Znám lidi, které tohle vůbec nepobaví. A je pravda, že i když je to dost komické, tak tenhle příklad velmi dobře vysvětluje choulostivý problém taxonomického přístupu. Nemáme žádný důvod si myslet, že naše myšlenkové kategorie jsou méně absurdní než myšlenkové kategorie Číňanů.“

Julietta nám donesla kávu.

„Možná, že našeho milého doktora těmi tvými podivnými úvahami unavuješ...“

„Není možné číst Aristotela a nezamyslet se nad těmito otázkami, Julietto. A stejně

tak je nemožné číst tohle pikantní cvičení plné obscénností a nezapamatovat si ho.“

„Možná bys měl doktorovi nejprve vysvětlit, kdo to byl Aristoteles.“

„Odpusťte jí to, Palamède. Ona určitě zapoměla, jakou roli hrál Aristoteles v dějinách medicíny. Sama myšlenka kategorie je vlastně neuvěřitelná. Odkud pochází fakt, že člověk potřebuje klasifikovat realitu? Nemluvím tu o dualismech, které jsou zdánlivě přírodní transpozicí původní dichotomie, a to opozicí mezi samcem a samicí. Termín kategorie se vlastně prokazuje až v okamžiku, kdy máme více než dvě všeobecně platné poučky. Binární klasifikace si tohle označení nezaslouží. Víte kdo a kdy navrhl jako první ternární klasifikaci, a tudíž i první kategorizaci v historii?“

Trýznitel popíjel svou kávu s pohledem, který říkal: „Pořád mele.“

„Na to nikdy nepřijdete. Byl to Tachandre z Lýdie. Uvědomujete si to? Téměř dvě století před Aristotelem! Takové ponížení pro Stagiritu! Napadlo vás někdy, co se Tachandrovi honilo hlavou? Bylo to poprvé, kdy lidskou bytost napadlo rozdělit skutečnost v závislosti na abstraktním řádu. No ano, abstraktním. Dnes už si to neuvědomujeme, ale dělení číslem větším než dvě je v podstatě jednoduchá a čistá abstrakce. Kdyby existovala tři pohlaví, abstrakce by začínala až kvaternárním dělením, atd.“

Julietta na mě obdivně koukala.

„To je mimořádné. Takhle poutavě jsi ještě nikdy nemluvil.“

„Čekal jsem na společníka na mé úrovni, drahá.“

„Tak to je opravdu štěstí, že jste přišel, doktore! Nebýt vás, nedozvěděla bych se nic o Tachandrovi z Lýdie.“

„Vraťme se ale k té první zkušenosti s taxonomií. Víte v čem spočívala Tachandrova kategorizace? Vyplývala z jeho pozorování zvířecího světa. Náš Lýd byl vlastně jakýmsi zoologem. Rozdělil zvířata na tři druhy, které pojmenoval: zvířata s peřím, zvířata se srstí a - to se podržte - zvířata s kůží. Tahle poslední třída zahrnuje obojživelníky, plazy, lidi a ryby. Cituji je v pořadí, v jakém je uvedl ve svém pojednání. No není to úžasné? Mám moc rád tuhle antickou moudrost, která řadí člověka mezi ostatní zvířata.“

„Já s ním úplně souhlasím. Člověk je zvíře,“ řekla nadšeně má žena.

„A hned se nabízí několik otázek. Tak třeba kam Tachandre zařadil hmyz, korýše? Ukazuje se, že to pro něj nejsou zvířata! Hmyz podle něj patří do světa prachu, s výjimkou vážky a motýla, které řadí mezi zvířata s peřím. Co se týče korýšů, vidí v nich jen článkované mlže, neboť podle něj jsou mlži součástí minerálů. To je poezie!“

„A kam řadí květiny?“

„Nemíchej to, Julietto, teď mluvíme o zvířatech. Můžeme se také ptát jak to, že Lýd

nezaznamenal, že má člověk srst. A naopak, že zvíře se srstí má to, co my nazýváme kůží. To mi připadá velice zajímavé. Jeho kritérium vychází z impresionismu. A biologové kvůli tomu Tachandra zesměšňovali. Nikdo si ale nevšimnul, že představuje obrovský pokrok v myšlení a v metafyzice, který nemá předchůdce, protože jeho ternární systém nemá nic společného s dyádou, která jen vypadá jako triáda.”

„Emile, co je to dyáda, která vypadá jako triáda?“

„To by bylo, kdyby třeba rozdělil zvířata na těžká, lehká a střední. Hegel to neudělal lépe... Co se asi odehrávalo v Tachandrově hlavě, když tohle formuloval? Jsem jako u vytržení. Zabýval se nejprve vizí se třemi kritérii nebo začal obyčejnou dichotomií peří a chlupy a až v průběhu bádání si všimnul, že to nestačí? To se nikdy nedozvíme.“

Pan Bernardin měl výraz příštipkáře, který se ztratil v Byzanci. Byl to výraz naprostého pohrdání. Ale zůstával vyčerpaně sedět ve *svém* křesle.

„Biologové dělají chybu, když se mu vysmívají. Pracuje snad dnes zoologie s rozumnějšími taxonomiemi? Podívejte, Palamède, když jsme se s Juliettou rozhodli odstěhovat se na venkov, koupil jsem si knihu o ptácích, abych se seznámil s novým prostředím.“

Zvedl jsem se a šel hledat tu knihu.

„Tady, podívejte, *Ptáci světa, Bordas, 1994*. Začíná popisovat ptáky devadesáti devíti čeledmi nepěvců a potom následuje popis sedmdesáti čtyř čeledí pěvců. Tenhle způsob popisu je dost podivný. Začít popisovat bytost tím, co není, v sobě má něco ohromujícího. Co by se stalo, kdybychom se odvážili o někom nejprve říct to, co není?“

„To je pravda!“ řekla fascinovaně moje žena.

„Představte si, drahý příteli, kdybych si vzal do hlavy, že vás popíšu vyjmenováváním všeho toho, co nejste. To by bylo šílené. *Vše co není Palamède Bernardin*. Seznam by to byl dlouhý, protože je tolik věcí, kterými nejste. Kde ale začít?“

„Například bychom mohli říct, že doktor není zvíře s peřím!“

„Přesně. A taky není otrava, hulvát, ani idiot.“

Julietta vykulila oči. Zbledla a dala si ruku před ústa, jako kdyby chtěla zabránit smíchu.

Z tváře našeho hosta se naopak nedalo vyčíst vůbec nic. Ve chvíli, kdy jsem pronesl svá poslední slova, jsem ho pozorně sledoval. Nic. V jeho pohledu nebyl ani sebemenší náznak nějaké emoce. Dokonce ani nemrkl. Přesto jsme nemohli pochybovat o tom, že mě slyšel. Musel jsem přiznat, že na mě udělal dojem.

Teď bylo zase na mně, abych z toho nějak vybruslil. Nazdařbůh jsem znovu začal:

„Je zvláštní, že problémy taxonomie se objevují jen v biologii. Samozřejmě by to mohl být logický důsledek.“

Nebudeme se přece namáhat, abychom vymysleli kategorie pro tak málo rozmanité věci, jako je třeba hrom. Potřeba klasifikovat vzniká společně s množením a mizením. A množí se a mizí snad něco více než zvířata a rostliny? Ale mohli bychom v tom vidět i hlubší souvislosti...

Náhle jsem si uvědomil, že ty souvislosti, na které jsem myslel, mi úplně vypadly z hlavy. Ani za nic jsem si nemohl vzpomenout, na co jsem přišel během dvaceti let přemýšlení. Přitom jsem to ještě včera věděl. Muselo to být přítomností nebo spíše tlakem pana Bernardina, že se mi takhle zatemnila paměť.

„Tak jaké jsou ty souvislosti?“ ptala se moje žena.

„Zatím to jsou jen hypotézy, ale jsem si jistý, že existují. Co si o tom myslíte, Palamède?“

Čekali jsme marně, neodpověděl. Přesto jsem ho musel obdivovat. Ať už byl zaostalý nebo ne, měl tu odvalu nebo spíše drzost, kterou já jsem nikdy neměl, a to neodpovědět vůbec nic. Dokonce ani *nevím*, ani pokrčit rameny. Byl absolutně lhostejný. Od muže, který se k nám vnutil na dlouhé hodiny, to byl skoro až zázrak. Fascinovalo mě to a zároveň jsem mu záviděl, že je něčeho takového vůbec schopný. Ani nevypadal, že by byl v rozpacích. To my jsme byli! To byl vrchol! Vůbec jsem se tomu ale neměl divit, ostatně, kdyby se hulváti styděli za své chování, nebyli by už hulváty. Překvapivě mě napadlo, že být hrubiánem musí být úžasné. Musí být skvělé moci se chovat nevybíravě a výčitky svědomí potom nechat na ostatních, jako by to byli oni, kdo jsou špatně vychovaní!

Ta moje úžasná nenucenost, kterou jsem vládl na začátku tohoto rozhovoru, se pomalu začínala vytrácet. Ještě jsem se o ní sice pokoušel, když jsem vedl dlouhý monolog o bůhvíjakém předsokratikovi, ale moc dobře jsem věděl, že už nejsem na koni

Byla to snad jenom moje představivost? Zdálo se mi, že na tváři našeho hosta vidím výraz, který by se dal přeložit jako: „Proč se tak namáháš? Vyhrál jsem a ty to víš až moc dobře. Není snad důkaz už jen to, že tady každý den dvě hodiny obléhám tvůj obývací? Nezáleží na tom, jak brilantní budou tvoje projevy, stejně nedokážeš udělat nic proti tomu, co je nám všem jasné - jsem u tebe a mám tě na háku.“

V šest hodin odešel.

Nemohl jsem spát. Julietta si toho všimla. Musela tušit, co se mi honí hlavou, protože řekla:

„Dneska odpoledne jsi byl opravdu dobrý.“

„V tu chvíli jsem si to taky myslel, ale teď už si tím nejsem tak jistý.“

„Všechny ty tvoje filozofické úvahy, abys mu ukázal, jak je strašně otravný! Skoro jsem zatleskala.“

„Možná. Ale bylo to vůbec k něčemu?“

„Zapůsobil jsi na něj.“

„Na takového člověka nejde zapůsobit.“

„Určitě jsi si všimnul, že nebyl schopný ti odpovědět.“

„Mohla jsi si všimnout, že to my jsme byli v rozpacích, ne on. Jeho nepřivede do rozpaků nic.“

„Jak můžeš vědět, co se v něm odehrává?“

„Za předpokladu, že se v něm vůbec něco odehrává, to nic nemění na našem problému. Stejně vždycky zůstane usazený u nás v obýváku.“

„V každém případě jsem se dobře bavila.“

„Aspoň že tak.“

„Zítra budeme pokračovat?“

„Ano, protože stejně nemůžeme dělat nic jiného. Myslím si, že těmi tvými nemístnými laskavostmi a mým hýřením učeností se nám ho stejně nepodaří vypudit. Ale alespoň se pobavíme.“

Dospěli jsme až sem.

Výhoda vlivu hluku na organismus spočívá v tom, že nutí lidi, aby ho úplně odstranili. Já jsem se nikdy nějak zvlášť nezkoumal, proto mě překvapilo, když jsem se přistihl při prozkoumávání svého nitra, jako kdybych doufal, že tam najdu nějakou dosud neobjevenou sílu.

Sice jsem ji neobjevil, ale i tak jsem se o sobě dozvěděl hodně. Nevěděl jsem třeba, jaký jsem zbabělec. Během čtyřiceti let, kdy jsem učil na gymnáziu, jsem nikdy nezaznamenal sebemenší randál. Studenti mě respektovali. Předpokládám, že jsem měl určitou přirozenou autoritu. Ale udělal jsem chybu, když jsem z toho vyvodil, že jsem silný. Vlastně jsem byl jen civilizovaný, to mi nedělalo žádné problémy. Stačil střet s jedním hovadem a uvědomil jsem si, jak je moje moc omezená.

Snažil jsem se vyvolat vzpomínky, které mi mohly být prospěšné, ale objevil jsem hodně takových, které byly k ničemu. Duše má nepochopitelné obranné systémy. Chceme, aby nám pomohla, a ona místo toho, aby nás zachránila, v nás vyvolává jen samé krásné

obrazy. A nakonec to není zas tak špatné, protože tyhle krásné obrazy jsou okamžitou spásou, když se z něčeho nemůžeme dostat. Paměť se chová jako obchodník s kravatami na poušti: ‚Vodu? To ne, ale jestli chcete, tak tu mám velký výběr kravat.‘ A když už jsme u toho: ‚Jak se zbavit utlačovatele? To sice netuším, ale vzpomeňte si na ty podzimní růže, které vás před několika lety tak okouzly...‘

Když bylo Juliettě deset let, byly jsme oba městské děti. Moje žena tou dobou nejdelší vlasy z celé školy. Jejich barva a lesk se podobaly nejjemnější kůži. Byli jsme manželé už čtyři roky a úplně všichni, počínaje našimi rodiči (hlavně těmi mými, kteří byli velmi svobodomyšlní), ten sňatek respektovali.

Občas pozvali mou ženu, aby u nás přespala, ale nikdy to nebylo naopak, protože její rodiče si mysleli, že je *příliš brzy*. Tomu jsem moc nerozuměl, protože věděli, že jejich dcera u nás často přespává. Porušení pravidel bylo tedy v našem domě povoleno, ale v tom jejich už ne. Sice mi to připadalo zvláštní, ale nějak jsem to nekomentoval, protože jsem se bál, že bych mohl Juliettě ublížit.

Moji rodiče nebyli bohatí. Měli jsme sprchu, ale vanu ne. Proto pro mě vana zůstává synonymem luxusu. V koupelně nebylo topení a já vlastně ani moc nechápu, proč na to tak rád vzpomínám. S Juliettou se myjeme společně od naší svatby a nějak mě to nevzrušuje. Nahota mé ženy je jedním z přírodních jevů, stejně jako déšť nebo západ slunce a nikdy mě nenapadlo vidět v tom něco erotického.

V zimě to ale bylo jiné. Večer, než jsme si šli lehnout, jsme se společně sprchovali. Museli jsme se svléknout v té ledově studené místnosti a už to bylo dobrodružství. Pokaždé, když jsme si svlékli další kus oblečení, jsme zaječeli zimou, která nám zalézala až za nehty. Když už jsme byli jak nás pánbůh stvořil, už jsme jen bez přestání křičeli kvůli tomu strašlivému ledovému utrpení.

Vklouzli jsme za závěs a já jsem pustil vodu. Nejdřív tekla jen ledová, což vyvolávalo další salvu výkřiků. Moje dětská manželka se zamotala do plastového závěsu, aby se před ní chránila. Potom, během okamžiku, začala sprcha chrlit horký déšť a my jsme se jen ohromeně smáli pronikavým smíchem.

Já jsem byl muž a na mně tedy bylo upravovat teplotu vody. Byl to složitý úkol, protože při sebemenším otočení kohoutkem se proud změnil z vařícího na ledový nebo naopak. Bylo potřeba alespoň deset minut tápání, abychom získali příjemnou teplotu. Během toho se Julietta, zahalená do svého plastového peplosu, smála hrůzou při každé změně teploty.

Když už byla voda dobrá, podal jsem jí ruku, aby se ke mně přidala. Závěs se rozvinul

a odhalil její bílou hubenou postavu, které bylo teprve deset let, a která byla ozdobená úžasnou rezavou kšticí. Její půvab mi vyrážel dech.

Skrčila se pod proudem vody a mručela blahem, jak skvěle jsem nastavil teplotu. Vzal jsem její dlouhé vlasy a namáčel je a byl jsem ohromený, když jsem viděl, jak se jejich objem pod vodou zmenšuje. Sevřel jsem je, jako bych z nich chtěl udělat provaz. Ukázaly se mi její úzká bledá záda s vystouplými lopatkami, které vypadaly jako složená křídla.

Vzal jsem kousek mýdla a mydlil jsem jí vlasy, dokud na nich nebyla pěna. Spojil jsem je dohromady na temeni její hlavy, mísil jsem je, vytvaroval jsem z nich korunu, která byla větší než její hlava. Potom jsem jí namydil tělo, a když jsem přejížděl mezi jejími stehny, Julietta pronikavě vykřikovala, protože jí to lechtalo.

Potom jsme se hodiny myli navzájem. Pod tím proudem teplé vody nám bylo moc dobře, vůbec se nám nechtělo skončit. Ale bylo nutné se k tomu odhodlat. Z ničeho nic jsem zavřel kohoutek, moje žena rozhrnula závěs a ovanul nás studený vzduch. Dali jsme se do křiku a vrhli se po ručnicích.

Julietta začínala modrat, musel jsem jí třít ručníkem. Smála se, cvakala zuby a říkávala: „Já umřu.“ Oblékla si dlouhou bílou noční košili a nařídila mi, abych za ní rychle přišel do postele a zahřál jí.

Přišel jsem do pokoje a z peřiny čouhaly jen mokré vlasy. Jen podle toho jsem poznal, že tam je, protože její štíhlá postava ani nevyboulila peřinu. Vklouzl jsem za ní a viděl její šprýmařskou tvář. „Je mi zima,“ říkávala. Tak jsem ji vzal do náručí, silně ji k sobě přitiskl a dýchal jsem teplý vzduch na její krk.

Takže moje jediné vzpomínky z dětství, které by se daly považovat za erotické, jsou spojené se zimou. Překvapuje mě, jak se v nich neustále střídá utrpení a radost. Je to jako kdybych potřeboval utrpení ze zimy, abych si uvědomil dokonalé kouzlo méj desetileté ženy a také to, jak z něj vytěžit co nejvíc.

Ted' si uvědomuji, že to jsou vlastně nejlepší vzpomínky z mého dětství, z celého mého života.

Proč bylo, k čertu, potřeba toho trýznitele, abych ve své paměti objevil takový poklad?

2. Analyse stylistique

L'œuvre *Les Catilinaires* d'Amélie Nothomb est un roman, le genre littéraire caractérisé essentiellement par une narration plus ou moins longue. « Le terme de *narration* recouvre certainement le pratique discursive, le comportement langagier les plus communs, les plus simples et les plus envahissants, les plus généraux aussi, dans l'élaboration textuelle, particulièrement en pragmatique littéraire. [...] la narration est l'ensemble des procédures verbales qui visent à raconter une *histoire*, l'histoire étant le contenu anecdotique raconté, et l'objet littéraire produit constituant le *récit*. »⁵ Le roman *Les Catilinaires* est une narration d'Émile Hazel, retraité et ex-professeur des langues classiques, qui est le héros principal du roman. La narration de ce roman est conduite à la première personne, elle s'établit sur des emboîtements de récits rapportés. La conduite de la narration du récit « principal » (cela veut dire du conflit avec monsieur Bernardin) est linéaire et elle suit le déroulement chronologique de l'histoire. Néanmoins, on y trouve également des rétrospections décrivant la vie d'Émile et Juliette avant leur déménagement à la Maison qui retardent le déroulement du récit principal. Ce roman est caractérisé par « une construction narrative parfaitement sage en sa simplicité conventionnelle. »⁶ En plus, dans ce roman, on y trouve également des descriptions qui sont plutôt rares et les dialogues qui forment une grande partie du livre.

Quant à l'analyse stylistique, en l'effectuant « nous pouvons étudier les moyens d'expressions d'un individu, d'un groupe ou d'une époque. »⁷ L'auteur est certainement influencé par son groupe et son époque. « Mais sa sensibilité personnelle peut jouer aussi un

⁵ MOLINIÉ, Georges, *La Stylistique*, Paris, PUF 1993, p. 27.

⁶ BERG, Christian, HALEN, Pierre, *Littératures belges de la langue française (1830-2000)*, Bruxelles, Le Cri édition 2000, p. 279.

⁷ CRESSOT, Marcel, *Le style et ses techniques*, Paris, Presses universitaires de France 1963, pp. 4-5.

rôle actif [...] C'est cette sensibilité que nous appliquerons à dégager d'après le choix du vocabulaire, du matériel grammatical, de l'ordre des mots, du mouvement et de la musique de la phrase. »⁸ Nous pouvons donc caractériser le style comme des moyens d'expression (vocabulaire, images, tours de phrase, rythme) des pensées, des sentiments, des émotions d'un écrivain.

Dans son roman, l'auteure oscille entre le registre courant (parfois même familier mais seulement au niveau du lexique) et le registre soutenu, tant du point de vue lexical que syntaxique. À côté du registre courant qui correspond à un langage correct, à un échange neutre dans des circonstances quotidiennes, le registre soutenu « est non seulement correct, mais il bénéficie d'une surveillance extrême. »⁹ Chez Amélie Nothomb, nous pouvons l'observer dans l'emploi des formes verbales archaïques comme l'imparfait du subjonctif et le plus-que-parfait du subjonctif, le vocabulaire riche et recherché et les figures de style.

L'auteure profite du vaste répertoire des temps et des modes exprimant le passé pour différencier toutes les nuances non seulement temporelles mais aussi stylistiques. Elle emploie également beaucoup de signes de ponctuation pour rendre le texte plus expressif, plus compréhensible. Ces particularités vont être étudiées en détail dans les chapitres suivants.

2. I. Analyse syntaxique de l'emploi des temps et des modes

Dans l'analyse qui suit, en premier lieu nous allons observer les constructions phrastiques dans le roman. Puis nous allons nous concentrer sur les dialogues, parce qu'une grande partie du roman est un dialogue entre Émile et monsieur Bernardin ou bien entre Émile et sa femme Juliette, et nous allons brièvement observer quels temps l'auteure utilise dans cette partie dialogique. Ensuite, nous allons nous questionner quels temps et modes sont employés dans la partie narrative. Dans le roman *Les Catilinaires* une vaste gamme des temps et des modes contribue à produire l'effet de style de l'auteure. Elle n'évite pas non plus des temps ou modes archaïques (par exemple le plus-que-parfait du subjonctif ou l'imparfait du subjonctif).

2. I. 1. Constructions phrastiques

⁸ *Ibid.*, p. 5

⁹ http://fr.wikipedia.org/wiki/Registres_de_langue_en_francais

Les phrases dans cette œuvre d'Amélie Nothomb sont plutôt courtes et incisives. L'écrivain est « comme poussée par un besoin de ne pas perdre le temps et de continuer dans sa narration nerveuse. »¹⁰ Cela est partiellement causé par l'abondance des dialogues dans ce roman. Les répliques sont rapides également à cause de laconisme de monsieur Bernardin. Le texte ne comporte pas beaucoup de descriptions longues et détaillées, sauf les descriptions des sentiments désagréables ou dégoûtants comme la description de madame Bernardin.¹¹ « Ce contraste: la brièveté des phrases galopantes, dans un rythme nerveux et vif et des digressions et prolongations sur des descriptions surtout « bizarres », exagérées ou « malsaines » produit un effet spécial et des sentiments peu agréables. »¹²

Pour témoigner de ce contraste, voici quelques exemples:

Nous avons l'impression de pouvoir lire dans ces empreintes; nous y distinguons avec précision l'air mécontent de monsieur Bernardin qui avait dû penser que nous étions bien mal élevés de ne pas être là pour l'accueillir. (p. 46)

Měli jsme pocit, jako bychom v těch otiscích mohli číst; přesně jsme v nich viděli ten nespokojený výraz pana Bernardina, který si musel myslet, že jsme opravdu špatně vychovaní, když nejsme doma, abychom ho uvítali.

J'étais fasciné. Et je l'enviais d'en être capable. Il n'avait même pas l'air gêné – c'était nous qui l'étions! Le comble! (p. 74)

Fascinovalo mě to a zároveň jsem mu záviděl, že je něčeho takového vůbec schopný. Ani nevypadal, že by byl v rozpacích. To my jsme byli! To byl vrchol!

2. I. 2. Dialogues

Comme nous l'avons déjà mentionné, les dialogues dans ce roman se déroulent en grande majorité entre les personnages principaux: Émile, sa femme Juliette et leur voisin, monsieur Bernardin. Ces dialogues sont souvent assez brusques et laconiques (à l'exception de quelques monologues philosophiques d'Émile) et ils coulent vite. « Le discours direct et la forme dialogique sont des moyens d'expression privilégiés dans l'œuvre d'Amélie Nothomb. [...] L'authenticité des histoires racontées est accentuée par les dialogues, souvent même

¹⁰ SUKUPOVÁ, Anna, *La bipolarité subversive dans l'œuvre romanesque d'Amélie Nothomb*, Brno 2004, p. 36.

¹¹ Il s'agit d'un extrait qui se trouve plus loin dans le livre et que nous n'avons pas pu, hélas, traduire

¹² SUKUPOVÁ, Anna, *op. cit.*, p. 38.

basée sur les dialogues. »¹³ Émile essaya d'obtenir une bonne réponse (cela veut dire une réponse plus longue qu'un *oui* ou *non*) de son voisin silencieux grâce à une question bien posée. Or, d'habitude il n'a pas trop de succès.

Voici un exemple témoin de ce dialogue:

- <i>Vous vous chauffez au gaz ?</i>	„Topíte plynem?“
- <i>Oui.</i>	„Ano.“
- <i>Ça ne vous pose pas de problème?</i>	„Nemáte s tím nějaké problémy?“
- <i>Non.</i>	„Ne.“
<i>Cela ne s'arrangeait pas. J'essayai une question à laquelle il n'était pas possible de répondre par oui ou par non:</i>	Nebylo to o nic lepší. Zkusil jsem otázku, na kterou se nedalo odpovědět ano nebo ne:
- <i>Comment occupez-vous vos journées ?</i>	„Co děláte přes den?“
<i>Silence. Son regard se courrouça.</i>	Ticho. Z jeho pohledu bylo vidět, že se zlobí.
- (pp. 26 - 27)

Les temps et les modes employés dans les dialogues ne sont pas exceptionnels, ce sont des temps utilisés couramment (p. ex.: présent, passé composé, futur simple, futur proche, conditionnel présent, impératif ou imparfait).

2. I. 3. Temps stylistiquement neutres

Ce qui est également intéressant à noter, c'est l'emploi des temps et des modes grammaticaux dans la narration. La romancière fait varier les temps pour exprimer le plus précisément diverses nuances temporelles (concernant surtout de l'expression du passé), par exemple:

Il neige. Quand nous avons emménagé il y a un an, il neigeait aussi. Nous étions ravis: ces centimètres de blancheur nous donnèrent, dès le premier soir, l'impression tenace d'être chez nous. (p. 15)

Sněží. Když jsme se před rokem nastěhovali, sněžilo také. Byli jsme nadšení; ty haldy sněhu nám od prvního večera dodávaly neodbytný pocit, že jsme doma.

¹³ KUNEŠOVÁ, Květa, *La langue littéraire existe-t-elle au XXIe siècle? (la parole dans l'œuvre d'Amélie Nothomb)*, Olomouc 2007, p.174 http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Philologica_92_Romanica_XVIII.pdf

Émile, le narrateur, raconte en **présent** surtout au début du roman quand il approche sa situation, ses pensées et ses sentiments ou opinions aux lecteurs et le lecteur a une impression qu'il parle à lui, mais, en même temps, aussi à lui-même. Plus loin dans le livre, il n'y a que quelques phrases en présent qui sonnent comme une réflexion sur ce qu'il vient d'écrire. « Dans le sens strict, le présent indique que le fait a lieu au moment même de la parole. »¹⁴ Or, le présent est également une forme verbale « que l'on peut employer indépendamment de tout contexte verbal, pour affirmer le caractère permanent d'un jugement ou d'un fait. »¹⁵, par exemple:

Cette pensée me noue la gorge. (p. 15) - Z téhle myšlenky se mi svírá hrdlo.

On ne sait rien de soi. On croit s'habituer à être soi, c'est le contraire. (p. 11)

Nevíme o sobě nic. Myslíme si, že jsme zvyklí být sami sebou, je to ale naopak.

Étant donné que ce roman est une narration des événements du passé, on peut y trouver nombreuses possibilités comment exprimer le passé. L'auteure utilise notamment imparfait, passé simple, passé composé, plus-que-parfait et passé antérieur, mais aussi différents modes verbales (imparfait du subjonctif, plus-que-parfait du subjonctif, subjonctif du passé, conditionnel passé).

L'utilisation du passé simple et du passé composé est intéressante. « Le **passé simple** est réservé à la langue écrite; il n'est pas seulement propre aux ouvrages littéraires, il est fréquent dans la langue de la « presse écrite » [...] Le passé simple rapporte les faits éloignés du passé, le passé composé les faits dont les conséquences sont actuelles. »¹⁶

Amélie Nothomb emploie le passé simple pour décrire les événements liées au monsieur Bernardin et à ses « envahissements ». « Le passé simple exprime un fait passé considéré depuis son début et dont le déroulement a pris fin; il ne marque aucunement le contact que ce fait, en lui-même ou par ses conséquences, peut avoir avec le présent. »¹⁷

Le narrateur veut, donc, probablement exprimer que ce chapitre de sa vie est, avec le meurtre de monsieur Bernardin, achevé pour lui.

Voici des exemples:

¹⁴ GREVISSE, Maurice, *Précis de grammaire française*, Paris, Éditions DUCULOT 1990, p. 182.

¹⁵ CHEVALIER, Jean-Claude, *Grammaire du français contemporain*, Paris, Larousse 2002, p. 337.

¹⁶ *Ibid.*, p. 348.

*Monsieur Bernardin **serra** la main de ma femme puis **s'assit**. Il **accepta** une tasse de café.* (p. 20)

Pan Bernardin stiskl mé ženě ruku, a pak se posadil. Přijal šálek kávy.

Tandis que le **passé composé** est utilisé pour décrire les événements qui sont toujours reliés au présent: impressions du narrateur, événements souvent liées à sa femme, descriptions de leur vie avant le déménagement à la Maison, mais aussi descriptions de ses habitudes, par exemple:

*Le jour de la rentrée, **nous nous sommes vus** et **nous nous sommes aimés**.* (p. 13)

První den jsme se tam uviděli a zamilovali se do sebe.

***J'ai été** et je suis sa vie.* (p. 15) - Jsem a byl jsem její život.

***J'ai toujours eu** horreur de poser des questions aux gens.* (p. 32)

Vyptávání se ostatních lidí mě vždycky děsilo.

Ces deux temps (passé simple et passé composé) sont employés avec autres formes verbales. Le plus souvent c'est l'**imparfait** qui, généralement, exprime la durée de l'action sans faire voir le début ni la fin de cette action. Amélie Nothomb l'emploie en décrivant monsieur Bernardin et surtout ses manières, ou bien en décrivant Juliette et les souvenirs de sa vie avec Émile (par exemple leurs promenades dans la forêt).

Voici un exemple:

*Dans la forêt, nos pas **faisaient** aussi peu de bruit que la neige. **Nous ne disions rien, nous redécouvrons** que le mutisme **équivalait** au bonheur.* (p. 46)

V lese nedělaly naše kroky skoro žádný hluk, stejně jako padající sníh. Nic jsme neříkali, objevili jsme, že mlčení je synonymem štěstí.

En rapport avec le passé simple qui marque une action achevée, « l'imparfait décrit les circonstances qui existaient avant l'action rapportée au passé simple et qui durent encore après son achèvement. »¹⁸ Observons ce contraste sur l'exemple suivant:

*Ensuite, **il fallut** répartir sur les branches les décorations qui **étaient** d'un goût douteux.* (p. 38)

¹⁷ GREVISSE, Maurice, *op. cit.*, p. 184.

¹⁸ CHEVALIER, Jean-Claude, *op. cit.*, p. 341.

Potom bylo potřeba pověsit na větve ozdoby pochybného vkusu.

Le passé simple « peut, par un effet de style, après un imparfait, souligner la soudaineté d'un événement. »¹⁹, par exemple:

J'étais sur le point d'intervenir quand il dit, [...] (p. 35)

Už jsem zase skoro zasáhnul, když [...], řekl: [...]

L'imparfait peut être précédé par le passé simple qui « place au premier plan un fait essentiel dont l'imparfait n'est qu'un commentaire ou qu'une conséquence qui se prolonge. »²⁰, par exemple:

[...] il se leva pour partir. Je n'y croyais plus. (p. 36)

[...] se zvedl a odešel. Už jsem v to ani nedoufal.

En rapport avec passé composé, l'imparfait évoque la durée, par exemple:

Soudain, elle a tourné la tête vers moi et elle a vu que je la regardais . (p. 18)

Z ničeho nic se ke mě otočila a uviděla, že ji pozoruji.

Évidemment, nous n'avons pas mentionné tous les temps que l'auteure emploie dans sa narration, mais nous n'avons choisi que les temps principaux qui sont les plus fréquents. Tous ces temps mentionnés ci-dessus sont stylistiquement neutres. Or, l'auteure les emploie avec autant de soin que cet emploi soigné peut être considéré comme formant le style de la romancière.

2. I. 4. Temps et modes de narration produisant un effet de style

Dans le roman, l'auteure utilise également des formes verbales archaïques: passé antérieur, plus-que-parfait du subjonctif, imparfait du subjonctif - réservées au style soutenu et, en les comparant avec les autres temps et modes verbaux courants et stylistiquement neutres, cela procure un effet assez expressif.

¹⁹ *Ibid.*, p. 347.

²⁰ *Ibid.*

La plus fréquente de ces formes archaïques est le **plus-que-parfait du subjonctif**. « Il n'est pas rare de le trouver sous la plume des meilleurs écrivains, où il remplace le conditionnel passé, dont il traduit les nuances temporelles et modales. Temps composé, il exprime l'aspect de l'action accomplie. »²¹, par exemple:

*N'importe qui **eût compris** qu'on le congédiait.* (p. 53)

Kdokoliv jiný by porozuměl, že je to znamení k odchodu.

*Et **eussé-je préféré** qu'il m'arrosât d'un flot de paroles?* (p. 27)

A byl bych snad raději zahrnut přívalem slov?

En propositions subordonnées le plus-que-parfait du subjonctif peut exprimer l'antériorité par rapport à un imparfait ou un passé simple, par exemple:

***Je doutais** même qu'**elle eût** déjà **vu** de tels desserts dans sa vie.* (pp. 64 – 65)

Pochyboval jsem, že vůbec někdy takové dezerty viděla.

L'**imparfait du subjonctif** est beaucoup plus rare dans notre extrait. « La langue littéraire l'utilise à des fins stylistiques, surtout à la 3e personne du singulier ou du pluriel. »²² Il est rarement employé en propositions indépendantes; en propositions relatives « exprime un fait contemporain du fait passé de la principale. »²³, par exemple:

*Je cherchais des souvenirs qui **pussent** m'être utiles; [...]* (p. 77)

Snažil jsem se vyvolat vzpomínky, které mi mohly býti prospěšné, [...]

Il peut également avoir la valeur de future et exprimer une hypothèse. « L'imparfait traduit l'éventualité, il marque un futur hypothétique, comme le ferait un conditionnel simple. Ce qui lui vaut parfois le titre de *subjonctif du conditionnel*. »²⁴, par exemple:

*Il eût fallu que **je fusse** au cinquième étage [...]* (p. 50)

Bylo by třeba, abych se nacházel v pátém patře [...]

²¹ CHEVALIER, Jean-Claude, *op. cit.*, p. 363.

²² *Ibid.*, p. 361.

²³ *Ibid.*, p. 362.

²⁴ *Ibid.*

L'emploi du **passé antérieur** est assez logique, parce qu'il se trouve généralement combiné avec un passé simple qui est le temps principal (à côté de l'imparfait) du roman *Les Catilinaires*. Or, le passé antérieur peut parfois être combiné avec un passé composé, ou un imparfait, ou un plus-que-parfait. « Le passé antérieur exprime un fait passé entièrement achevé au moment où un autre fait passé a commencé; souvent les deux faits se suivent immédiatement, mais ils peuvent ne pas être contigus. »²⁵ Néanmoins, Amélie Nothomb utilise plutôt le plus-que-parfait pour exprimer l'antériorité. « [...] le plus-que-parfait peut s'employer en liaison avec un passé simple et concurrencer ainsi le passé antérieur. »²⁶

Observons deux exemple témoins:

Quand je lui eus apporté son thé, je montai une infusion à Juliette qui [...] (p. 54)

Přinesl jsem mu čaj, a potom jsem ho donesl také Juliě, která [...]

Je m'en voulus: comment avais-je pu la laisser courir [...] (p. 47)

Zlobil jsem se na sebe, že jsem ji nechal běhat [...]

Amélie Nothomb emploie ces formes archaïques plutôt rarement (à l'exception du plus-que-parfait du subjonctif qui n'est pas si rare dans notre extrait – sur soixante-dix pages, il est possible de le trouver quinzisième fois) et elle les remplace par des formes verbales appartenantes au langage courant.

Après l'avoir consulté avec des locuteurs natifs, nous pouvons constater que la valeur de ces formes archaïques est vraiment affective, elles « frappent » le lecteur à l'œil en lisant le roman et captivent son attention quand il y a un contraste évident avec le propos. En plus, ces formes complètent parfaitement le personnage d'Émile et elles contrastent avec celui de monsieur Bernardin.

2. II. Langage figuré

Dans son œuvre, Amélie Nothomb emploie divers niveaux stylistiques. « Comprenant aussi bien des expressions du style familier que des expressions hautement sophistiquées, le lexique d'Amélie Nothomb embrasse presque tous les registres stylistiques. »²⁷ On peut y

²⁵ GREVISSE, Maurice, *op. cit.*, p. 186.

²⁶ CHEVALIER, Jean-Claude, *op. cit.*, p. 345.

²⁷ SUKUPOVÁ, Anna, *op. cit.*, p. 24.

trouver des expressions familières aussi bien que des expressions littéraires, religieuses, mythologiques ou scientifiques (dans le roman *Les Catilinaires* se sont surtout des expressions de la biologie et de la philosophie mais parfois aussi de la linguistique) qui créent des contrastes. C'est surtout le contraste entre les « débauches d'érudition » d'Émile Hazel qui est le narrateur et ex-professeur des langues classiques et la grossièreté de son voisin importun, Palamède Bernardin, qui repose sur son silence et sur son laconisme.

Voici quelques exemples des expressions mentionnées ci-dessus:

Références religieuses, bibliques, mythologiques:

*Cependant, j'attendais la retraite comme **le mystique** attend la mort.* (p. 13)

Ale na důchod jsem čekal, jako čeká mudrc na smrt.

*Je lui trouvais l'air d'**un bouddha** triste.* (p. 22) - Připadal mi jako smutný buddha.

*avec la maladresse des **néophytes** [...]* (p. 38) - s neobratností začátečníků [...]

*Son laconisme et sa prédilection pour les oui et les non en faisaient **un disciple de saint Matthieu et de Bernanos**.* (p. 29)

Ta jeho úsečnost a záliba v ano a ne z něho dělaly žáka svatého Matouše a svatého Bernanose.

*peuplé d'**animaux mythologiques*** (p. 30) - obydlený bájnými zvířaty

[...] *cela relevait du **prodige**.* (pp. 73 - 74) - [...] to byl skoro až zázrak.

Expressions scientifiques:

démarche taxinomique (p. 66) – taxonomický pokrok

*Je ne vous parle pas ici des **dualismes** qui sont une **transposition quasi naturelle**, à savoir **l'opposition mâle-femelle**.* (p. 67)

Nemluvím tu o dualismech, které jsou zdánlivě přírodní transpozicí původní dichotomie, a to opozicí mezi samcem a samicí.

une classification binaire (p. 67) – binární klasifikace

*S'il y avait eu trois sexes, **l'abstraction** eût commencé à la **division quaternaire**, etc.* (p.68)

Kdyby existovala tři pohlaví, abstrakce by začínala až kvaternárním dělením, atd.

obsessions linguistiques (p. 24) - jazyková posedlost

appareil phonatoire (p. 31) – hlasové ústrojí

champ lexical (p. 40) - slovní zásoba

On peut également observer un bon nombre de références antiques dans l'œuvre d'Amélie Nothomb. « Il y a une grande influence de la culture antique chez notre romancière »²⁸, affirme Anna Sukupová dans son thèse. Cette influence est marquante déjà en regardant le titre du roman – *Les Catilinaires*. Nous pouvons y voir un parallèle avec l'œuvre de Cicéron et ses quatre discours contre son ennemi Catilina. Ce titre, nous avons finalement décidé de le traduire comme *Řeči proti Katilinovi* ce qui correspond à la traduction tchèque de l'œuvre de Cicéron *In Catilinam I-IV*. Nous nous permettons de citer ici les premières phrases de cette œuvre pour démontrer le parallèle entre ces deux œuvres. « Jusques à quand abuseras-tu de notre patience, Catilina? Combien de temps encore serons-nous ainsi le jouet de ta fureur? Où s'arrêteront les emportements de cette audace effrénée? »²⁹

On pourrait se demander pourquoi, pour quel effet la romancière utilise si bon nombre de telles expressions. Une réponse possible a été envisagé par Anna Sukupová qui écrit dans son mémoire:

« Nous pouvons concevoir l'usage de ce genre d'expressions dans l'univers fort ironique et assez agressif comme seulement emphatique ou incongru. [...] Comme tel, si incongru et exagéré soit-il, cet usage est une source d'humour insolite et imparable. Il est tellement exagéré et peu vraisemblable dans son impudence, arrogance et anormalité que l'on ne peut guère en vouloir à la romancière impertinente. [...] Tout peut devenir la cible de son humour souvent ironique, sadique ou même noir. »³⁰

Ce vocabulaire soutenu, utilisé par Émile, n'est pas seulement une source d'humour noir, mais il encore souligne le contraste « monstrueux » entre Émile-philosophe et Émile-meurtrier. « L'écriture elle-même garde des traces de cette ambivalence: sous des dehors lisses bouillonnent les perversions et les monstruosité insoupçonnées. »³¹

L'auteure également emploie des figures de style qui modifient le langage ordinaire pour le rendre plus expressif. La comparaison est une figure stylistique la plus frappant, la plus fréquente dans notre extrait et typique pour le style d'écriture d'Amélie Nothomb. « Une comparaison rapproche deux idées ou deux objets: un rapport d'analogie est établie entre ces deux idées ou ces deux objets. La comparaison comprend toujours au moins deux termes (un

²⁸ *Ibid.*, p. 84.

²⁹ http://www.mediterranees.net/histoire_romaine/catilina/ciceron/catilinaire1.html

³⁰ SUKUPOVÁ, Anna, *op. cit.*, p. 35.

³¹ http://www.amelienothomb.fr/Livres/romans/les_catilinaires.php

comparé et un comparant). »³²

Les comparaisons dans cette œuvre sont souvent très emphatiques et drôles, voici quelques exemples témoins:

Je me souviens pourtant d'être resté figé d'ahurissement, comme Robinson lors de sa rencontre avec Vendredi. (p. 20)

Vzpomínám si, že mě to i tak polekalo, jako když Robinson potkal Pátka.

J'étais épuisé comme si je venais de me battre contre le cyclope, pire, contraire du cyclope. (p. 36)

Byl jsem tak vyčerpaný, jako bych právě bojoval s kyklopem, co hůř, jako s protikladem Kyklopa.

Juliette et moi, nous nous regardions comme des enfants enfermés dans le garde-manger d'un ogre. (p. 55)

S Juliettou jsme na sebe koukali jako děti zavřené v obrově spižárně.

2. III. Ponctuation

La ponctuation n'est pas quelque chose de première importance mais le roman *Les Catilinaires* déborde des signes de ponctuation et on peut, donc, la considérer comme un élément marquant. De même, il y a également beaucoup de dialogues dont la mélodie diffère souvent. Dans notre analyse, nous allons nous concentrer surtout sur l'utilisation des deux points mais nous allons également aborder d'autres signes de ponctuation.

Selon *La Grammaire méthodique du français* la ponctuation est « le système des signes graphiques qui contribuent à l'organisation d'un texte écrit et qui apportent des indications prosodiques, marquent des rapports syntaxiques ou véhiculent des informations sémantiques. »³³ On distingue la ponctuation logique qui est nécessaire pour déchiffrage d'un texte et qui est soumise à certaines règles et la ponctuation stylistique « qui n'est pas soumise à des règles fixes, mais aux intentions stylistiques. »³⁴

Les signes de ponctuation peuvent, alors, avoir trois fonctions: prosodique, syntaxique et sémantique. « La plupart des signes de ponctuation sont polyvalents, car ils cumulent plusieurs fonctions. [...] Aujourd'hui, la ponctuation ne sert plus à noter simplement l'intonation ou les pauses (fonction prosodique). Mais elle constitue une aide indispensable à

³² <http://www.etudes-litteraires.com/figures-de-style/comparaison.php>

³³ RIEGEL, Martin, *Grammaire méthodique du français*, Paris, PUF 2004, p. 83.

la structuration et à la lecture d'un texte écrit. »³⁵

La **fonction prosodique** sert à distinguer certains changements de registre dans la voix: les pauses, la mélodie, l'intonation, le rythme.

La pause peut être indiquée par le point qui marque une pause importante, le point-virgule une pause de moyenne durée et la virgule une pause de courte durée. Quant à l'intonation et le rythme, ce sont surtout les points d'interrogation et les points d'exclamations qui les notent. « L'interrogation comporte plusieurs courbes intonatives, et l'exclamation utilise une très grande variété mélodique pour moduler les sentiments, de l'enthousiasme à la colère, avec toutes les nuances. »³⁶

Voici des exemples de ces diverses nuances:

- Surprise: *Nous n'avons jamais eu de sapin de Noël!* (p. 37)
„Nikdy jsme vánoční stromek neměli!“
- Peur: *Juliette, je l'entends!* (p. 49)
„Julietto, já ho slyším!“
- Colère: *Malade ou ne pas malade, je reste avec elle! Sortez!* (p. 59)
„Nemocná nebo ne, já tady zůstávám s ní! Odejděte!“
- Enthousiasme (ironique): *Le docteur? Ça alors!* (p. 63)
„Doktor? No ne!“

Nous pouvons voir sur nos exemples qu'Amélie Nothomb utilise vraiment abondamment ces variations mélodiques et comme la grande partie de l'extrait traduit sont les dialogues, ce fait est assez important pour qu'on puisse mieux observer des sentiments ou des humeurs de ceux qui parlent.

En **fonction sémantique**, « les signes de ponctuation peuvent ajouter des éléments d'information qui se superposent au texte et complètent l'apport sémantique des mots et des phrases. »³⁷ Ils peuvent apporter **une indication modale** où on peut seulement selon la ponctuation finale de la phrase découvrir quel est le type de phrase.

Par exemple:

Après la quinzane de secondes rituelle, sa voix toujours atone me répondit:

- **Palemède.**

- **Palamède? Palamède! C'est merveilleux!** [...] (p. 31)

³⁴ CHEVALIER, Jean-Claude, *op. cit.*, p. 32.

³⁵ RIEGEL, Martin, *op. cit.*, p. 84.

³⁶ *Ibid.*, p. 85.

³⁷ *Ibid.*, p. 86.

Po rituálních patnácti vteřinách mi odpověděl tím svým stále bezvýrazným hlasem:

„Palamède.“

„Palamède? Palamède! To je úžasné! [...]

Les signes de ponctuation peuvent également apporter **une meilleure compréhension de la sémantique de la phrase**. « La ponctuation peut expliciter le découpage sémantique de la phrase en thème et propos. La virgule sert à distinguer l'apposition de l'épithète ou à différencier les relatives déterminatives et explicatives. »³⁸, par exemple:

*Et moi, **misérable vaincu**, je m'enfonçai: [...]* (p. 31) - A já, poražený bídník, jsem se ještě snažil:

Les signes de ponctuation en fonction sémantique peuvent aussi servir à **une structuralisation en plans d'énonciation distincts**. « Les signes d'énonciation (guillemets, tirets doubles, etc.), la virgule double et les parenthèses indiquent un changement de registre ou de niveau énonciatif (incise, commentaire). »³⁹, par exemple:

*Cette étrangeté ordinaire ne m'aurait jamais gêné s'il n'y avait pas eu – **quoi? je ne vois comment le dire** – , si je n'avais pas rencontré monsieur Bernardin.* (p. 11)

Být cizincem ve vlastním těle by mě nikdy netrápilo, kdyby se nestalo...co? Vlastně nevím, jak to říct; kdybych byl nepotkal pana Bernardina.

La romancière également profite de cette fonction sémantique de la ponctuation; les signes de ponctuation peuvent apporter des valeurs expressives variées (comme nous pouvons observer sur les exemples). « Les coupes et les démarcations énonciatives sont hautement significatives [...] »⁴⁰

Les signes de ponctuation en **fonction syntaxique** séparent et organisent le texte; « ils marquent généralement une pause plus ou moins importante et nécessaire. »⁴¹ Les signes qui indiquent ces pauses de différente durée peuvent être: virgule, point virgule, deux points, point simple, point d'interrogation, point d'exclamation et, plus rarement, points de suspension.

Les phrases dans notre extrait ne sont pas très longues mais nous pouvons constater

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*, p. 87

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

une quantité élevée de signes de ponctuation intérieurs qui organisent le texte qui nous aident à mieux le comprendre. Or, l'utilisation de ces signes intérieurs en français est parfois un peu différente de celle en tchèque (surtout l'emploi des deux points, et parfois aussi du tiret et du point-virgule). Dans cette partie, nous allons passer en revue les points divergents et nous pourrons les comparer.

« Les **deux points** s'emploient entre deux termes d'une phrase, dont l'un est présenté comme développement logique de l'autre. »⁴² Dans cette fonction-ci, ils sont utilisés beaucoup plus souvent en français qu'en tchèque. Néanmoins, leur emploi est même en français et en tchèque pour annoncer une citation, un discours direct ou une énumération, par exemple:

Mon proverbe favori a toujours été: « Pour vivre heureux, vivons cachés. » (p. 19)

„Moje oblíbené přísloví vždycky bylo: « Abychom žili šťastně, musíme žít v ústraní »,“ řekl jsem.

De temps en temps, elle m'annonçait un chiffre invraisemblable:

- Cent cinquante-cinq. (p. 46)

Čas od času mi oznámila neuvěřitelné číslo:

„Sto padesát pět.“

Les deux points peuvent aussi manifester « un rapport logique qui dépend du contexte, c'est à dire du rapport entre les termes qu'ils séparent; ce peut être la cause, l'explication, la conséquence, l'opposition, la restriction, etc. »⁴³ En tchèque, on peut les également employer pour expliquer ou justifier un fait qui précède, mais cet emploi est plutôt rare et n'est pas trop courant.

Dans la plupart des cas, nous avons décidé de les transformer à l'aide de plusieurs moyens pour que le texte soit plus compréhensible et lisible pour les lecteurs tchèques: conjonction, virgule, point-virgule, tiret, séparation à deux phrases plus courtes. Également selon *La Grammaire méthodique du français* « on peut généralement rétablir une conjonction de coordination et remplacer les deux points par une virgule ou un point-virgule. »⁴⁴

Voici quelques exemples de cette transformation:

L'épicerie de Mauves nous ravissait: elle ne vendait pas grand-chose et cette absence de choix nous mettait dans une joie inexplicable. (p. 18)

⁴² CHEVALIER, Jean-Claude, *op. cit.*, p. 36.

⁴³ RIEGEL, Martin, *op. cit.*, p. 92.

⁴⁴ *Ibid.*

Obchod v Mauves nás nadchnul, neprodávali tam sice moc věcí, ale tenhle neveliký výběr v nás vyvolával nevysvětlitelnou radost.

Je n'ai jamais eu besoin d'une autre personne: Juliette est tout pour moi. (p. 13)

Nikdy jsem nepotřeboval nikoho jiného, Julietta je pro mě všechno..

Mes parents n'étaient pas riches: il y avait une salle de douche, pas de salle de bains. (p. 78)

Moji rodiče nebyli bohatí. Měli jsme sprchu, ale vanu ne.

En français, le **tiret** « s'emploie dans un dialogue pour indiquer le changement d'interlocuteur »⁴⁵ tandis qu'en tchèque on emploie des guillemets (qui sont, en plus, différents des guillemets français), par exemple:

- *Vous mangez des tomates, aussi?* „Jíte i rajčata?“

- *Oui.* „Ano.“

- *Des navets?* „Řepu?“

- *Oui.* (p. 36) „Ano.“

Les tirets peuvent être aussi employés pour isoler un élément dans une phrase « introduisant une réflexion incidente, un commentaire, etc. »⁴⁶ Leur rôle de ponctuation est assez proche de celui des parenthèses « mais à la différence des parenthèses, il met en relief l'élément isolé. »⁴⁷

Voici un exemple:

[...] *les animaux à plumes, les animaux à poils et – tenez-vous bien – les animaux à peau.*
(pp. 68 - 69)

[...] *zvířata s peřím, zvířata se srstí a - to se podržte - zvířata s kůží.*

Or, nous n'avons pas toujours gardé ce schéma et nous avons remplacé des tirets autrement, par exemple:

Mes levres pusillanimes se mirent en mouvement pour produire de bruit – n'importe quel bruit.
(pp. 30 – 31)

⁴⁵ GREVISSE, Maurice, *op. cit.*, p. 274.

⁴⁶ RIEGEL, Martin, *op. cit.*, p. 96.

⁴⁷ *Ibid.*.

Ustrašeně jsem pohnul rty, abych vydal alespoň nějaký zvuk.

Dans l'œuvre d'Amélie Nothomb, on peut souvent trouver également des combinaisons de ces deux signes de ponctuation (deux points et tiret). Voici deux exemples témoins:

*Je lui arrachai quelques autres renseignements élémentaires – **arracher est le verbe adéquat**: il répondait le moins possible.* (p. 21)

Vymámil jsem z něj několik dalších základních informací. Ano, vymámit je to správné slovo, protože mi odpověděl, co nejstručněji to šlo.

*Et ce fut ainsi que je découvris un trait de caractère de notre tortionnaire – **le simple fait qu'il eût un trait de caractère m'étonnait**: l'argent ne l'intéressait pas.* (p. 57)

A právě tehdy jsem odhalil jeden z povahových rysů našeho trýznitele - už to, že měl vůbec nějaký povahový rys, mě ohromilo - , peníze ho nezajímaly.

Pour conclure ce chapitre, nous pouvons estimer que même si l'on ne considère pas la ponctuation comme étant trop signifiante, elle est assez importante pour la compréhension du texte et pour la meilleure compréhension des connexions d'idées. Avec une bonne connaissance de l'emploi des signes de ponctuation, le traducteur peut mieux suivre les intentions stylistiques de l'auteure et voir ce qu'elle aimerait bien de souligner. En somme, en voyant nos exemples, cette connaissance de la ponctuation est également importante pour que la traduction soit bien compréhensible.

Conclusion

Dans ce travail, nous avons tâché d'effectuer une traduction fidèle et, en même temps, suffisamment claire pour un lecteur tchèque et ceci à partir d'un extrait du roman *Les Catilinaires*, paru en 1995. Nous avons tenté de maintenir des descriptions d'action et de l'ambiance qui s'écarteraient le moins possible du texte original. Nous devons avouer que parfois, dans l'effort de clarté du sens pour un lecteur tchèque, nous avons eu recours à la traduction libre. De même, malgré nos efforts, nous reconnaissons une certaine imperfection de la traduction qui est due à notre manque d'expérience dans ce domaine.

Sur la base de cette traduction de la langue française à la langue tchèque, nous avons effectué une analyse du style d'écriture d'Amélie Nothomb, une auteure belge contemporaine. De façon générale, le style de la romancière peut être caractérisé comme très soigné - l'emploi de la ponctuation, les champs lexicaux ou bien l'utilisation de certaines formes verbales – tout est soumis au dictat de la précision et de la rigueur grammaticale.

Chez Amélie Nothomb, la ponctuation nous aide non seulement à déchiffrer le texte, mais aussi à reconnaître des nuances stylistiques comme par exemple la mélodie de voix de celui qui parle ou bien à compléter l'apport sémantique d'un mot ou d'une phrase: l'auteure en profite abondamment.

On peut observer le même soin et précision dans son emploi des temps et des modes verbaux. L'auteure ne se borne pas à employer seulement les temps les plus fréquents dans le

langage courant. Au contraire, elle s’amuse à mettre en jeu toute une gamme des temps et des modes et n’hésite pas à employer des formes verbales archaïques peu usitées (comme par exemple plus-que-parfait du subjonctif, imparfait du subjonctif ou bien passé antérieur) qui participent à cette volonté de « bien écrire ».

Deuxièmement, c’est la forme dialogique qui participe à la construction du sens dans le roman. Sur cet endroit, il faut bien noter, que c’est précisément cette forme qui constitue en quelque sorte une image de marque de l’auteure. Dans *Les Catilinaires*, Émile tente de se débarrasser de son ennemi, Palamède Bernardin, à l’aide des questions bien posées – de son statut de l’ancien professeur de latin, les mots représentent son arme principale.

Les dialogues ainsi que des scènes de descriptions se composent essentiellement de phrases concises. On ne retrouve des phrases longues que dans les descriptions de sentiments peu agréables ou des scènes qui déclenchent le dégoût auprès du lecteur. Le déroulement de l’action s’en trouve ralenti et le lecteur est “forcé” de s’arrêter précisément là – sur une description peu appétissante.

Quant au vocabulaire, il appartient parfois au style soutenu. Nous pouvons y trouver des références littéraires, mythiques, philosophiques et également scientifiques qui sont en vif contraste avec des expressions familières (qui ne sont pas trop nombreuses dans l’extrait traduit). Or, l’effet de contraste entre le registre soutenu et familier n’est sûrement pas gratuit mais il traduit en quelque sorte l’intrigue du roman où Émile, ex-professeur des langues classiques et un homme bien érudit, doit affronter à un rustre importun de mœurs bizarres, Palamède Bernardin. De même, au moment où quand Émile découvre que ses mots ne suffisent plus pour faire tête à son voisin, il décide de le tuer. Ce faisant, lui-même devient le même « monstre » qu’était monsieur Bernardin. Voici le contraste entre Émile philosophe et Émile monstre.

L’auteure est dans son œuvre également influencée par la culture antique. Dans ce roman ce fait est représenté par le personnage d’Émile qui parle passionnément de la « sagesse antique » à monsieur Bernardin. Comme le titre du roman l’indique déjà – *Les Catilinaires* – vient de l’antiquité. Nous pouvons voir un parallèle entre les discours d’Émile dont l’objectif est de se débarrasser d’un voisin trop envahissant et l’œuvre de Cicéron et ses quatre discours contre son ennemi Catilina.

Comme nous l’avons déjà mentionné dans l’introduction, les romans d’Amélie Nothomb sont empreints de ses expériences personnelles. Même si le récit des *Catilinaires* reste fictif, nous pouvons y repérer également certains traits autobiographiques. Par exemple, son héros Émile est professeur du latin et du grec ce qui correspond aux études de l’auteure.

De même, la femme d'Émile, Juliette, porte le nom de la sœur adorée de la romancière.

Pour conclure, nous devons nous poser la question de la motivation de l'auteure à soigner son style à ce point-là. Il y a deux réponses complémentaires qui pourraient nous expliquer l'origine de cette volonté de « bien écrire ». Premièrement, la romancière excentrique se réclame des auteurs classiques et de leur style dont la plupart d'auteurs contemporains préfèrent se distancier. Deuxièmement, le vocabulaire soutenu, la syntaxe élaborée, les formes verbales peu usitées créent un contraste avec le propos et sont donc la source d'humour, souvent noir et ironique. Dans le roman *Les Catilinaires*, le style soigné de l'auteure encore souligne la bizarrerie des événements qui se passent à Émile et à Juliette, l'exagération de l'histoire et les mœurs étranges de leur voisin, Palamède Bernardin et, plus tard dans le livre, également l'altération de ceux d'Émile.

Bibliographie

Oeuvre littéraire traduite:

NOTHOMB, Amélie, *Les Catilinaires*, Paris, Albin Michel 1995.

Ouvrages théoriques:

BERG, Christian, HALEN, Pierre, *Littératures belges de la langue française (1830-2000)*, Bruxelles, Le Cri édition 2000.

BERTRAND, Jean-Pierre, *Histoire de la littérature belge francophone : 1830-2000*, Paris, Fayard 2003.

CRESSOT, Marcel, *Le style et ses techniques*, Paris, Presses universitaires de France 1963.

ČECHOVÁ, Marie, *Stylistika současné češtiny*, Praha, ISV 1997.

KUNEŠOVÁ, Květa, *La langue littéraire existe-t-elle au XXIe siècle? (la parole dans l'œuvre d'Amélie Nothomb)*, Olomouc 2007, http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Philologica_92_Romanica_XVIII.pdf

LOPE, Hans-Joachim, NEUSCHÄFER, Anne, *Les Lettres belges au présent – Actes du Congrès des Romanistes allemands*, Frankfurt am Main, Peter Lang 2001.

MOLINIÉ, Georges, *La Stylistique*, Paris, PUF 1993.

RADINA, Otomar, *Francouzština a čeština – systémové srovnání dvou jazyků*, Praha, SPN 1977.

SUKUPOVÁ, Anna, *La bipolarité subversive dans l'œuvre romanesque d'Amélie Nothomb*, le mémoire de maîtrise sous la direction de Petr Kysloušek, Brno 2004.

Dictionnaires et grammaires:

<http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>

Bescherelle, L'art de conjuguer, Paris, Hatier 1990.

CHEVALIER, Jean-Claude, *Grammaire du français contemporain*, Paris, Larousse 2002.

GREVISSE, Maurice, *Précis de grammaire française*, Paris, Éditions DUCULOT 1990.

Le Petit Larousse illustré, Paris, Larousse 1994.

HENDRICH, Josef, RADINA, Otomar, TLÁSKAL, Jaromír, *Francouzská mluvnice*, Plzeň, Fraus 2001.

NEUMANN, Josef, HOŘEJŠÍ, Vladimír, *Velký francouzsko-český slovník*, Praha, Academia 1992.

PALA, Karel, VŠIANSKÝ, Jan, *Slovník českých synonym*, Praha, NLN 1996.

RIEGEL, Martin, *Grammaire méthodique du français*, Paris, PUF 2004.

ŠAUR, Vladimír, *Pravidla českého pravopisu s výkladem mluvnice*, Praha, Ottovo nakladatelství 2005.

Webographie secondaire:

<http://www.amelienothomb.fr/biographie.php>

http://www.amelienothomb.fr/Livres/romans/les_catalinaires.php (Nathalie Gouiffès)

<http://www.etudes-litteraires.com/figures-de-style/comparaison.php>

<http://www.linternaute.com/sortir/auteurs/nothomb>

<http://www.lire.fr/critique.asp/idC=31243/idTC=3/idR=218/idG=3> (Didier Sénécal)

http://www.mediterranees.net/histoire_romaine/catilina/ciceron/catilinaire1.html

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Ciceron>

http://fr.wikipedia.org/wiki/Registres_de_langue_en_francais